

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 5

BEOGRAD 1936 GODINE

KNJIGA 2

XI REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 13 FEBRUARA 1936 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVAO

POTPRETSEDNİK

FRANJO MARKIĆ

SEKRETAR

MUSTAFA MULALIĆ

Prisutni g. g. Ministri: Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova **dr. Milan M. Stojadinović**; Ministar bez portfelja **dr. Šefkija Behmen**; Ministar poljoprivrede **Svetozar Stanković**; Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja i zastupnik Ministra fizičkog vaspitanja naroda **Dragiša Cvetković**; Ministar trgovine i industrije **dr. Milan Vrbanić**; Ministar građevina **dr. Marko Kožul**; Ministar šuma i rudnika **Đura Janković**; Ministar prosvete **Dobrivoje Stošović**; Ministar finansija **Dušan Letica**; Ministar pravde **dr. Mile Miškulin**; Ministar pošta, telegrafa i telefona **dr. Branko Kaluderčić**; Ministar bez portfelja **dr. Miho Krek**.

POČETAK U 11 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda:

Čitanje i usvajanje zapisnika X redovnog sastanka.

Govornici: Vojislav Lazić, Miloš Rašović (2 puta), Potpresednik Narodne skupštine Franjo Markić (3 puta).

Dnevni red:

1 — Pretres interpelacije narodnog poslanika Đorda Jevtića na Ministra poljoprivrede o nabavci potrebne količine semena za jesenju setvu zemljoradnicima koji su postradali od suše u Srezovima kačerskom i takovskom;

2 — Pretres interpelacije narodnog poslanika dr. Đorda Markovića na Ministra pošta, telegrafa i telefona o priznanju prava na penziju i dodatak kontraktualnim činovnicima.

Govornici: Đorde Jevtić (2 puta), Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković, Vojislav Đorđević, dr. Mirko Kosić, Anton Videc, Dragiša Stojadinović.

Potpresednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, otvaram XI redovni sastanak Narodne skupštine. Molim g. sekretara da pročita zapisnik prošlog sastanka.

Sekretar Mustafa Mulalić pročita zapisnik X redovnog sastanka.

Potpresednik Franjo Markić: Ima li ko od gospode narodnih poslanika kakvu primedbu na zapisnik? (**Vojislav Lazić:** Molim za reč.)

Potpresednik Franjo Markić: Reč ima narodni poslanik g. Vojislav Lazić.

Vojislav Lazić: Gospodo narodni poslanici, ja činim primedbu na ovaj zapisnik, jer on nije potpun. U zapisniku stoji da je Pretsednik odgovorio na učinjena pitanja Vojislava Lazića, Đorda Jevtića i još nekoliko narodnih poslanika, ali niti kaže kakva su to bila pitanja niti šta je Pretsednik na ta pitanja odgovorio. Onaj ko sluša u Skupštini ovaj zapisnik ili ko uzme da ga pročita mora da tumači sam kakva su to bila pitanja i na šta su se ta pitanja odnosila, kao i šta je Pretsednik odgovorio na ta pitanja. Iz zapisnika se to ne vidi, a po Poslovniku mora u zapisniku da se ukratko navede šta je sve radeno u Skupštini, i ukratko da se kaže ko je bio „za” a ko „protiv” prilikom glasanja. Međutim, toga u zapisniku nema i ja zato protestujem protiv takvog jednog zapisnika. Ali, gospodo, to je jedan metod rada ove Vlade i ja hoću još jedanput da podvučem, da je to metod rada ove Vlade, da se ne zna šta se u Narodnoj skupštini radi.

U javnosti nije dozvoljeno da se objavljuje, a u zapisnik se ne dozvoljava da se zapiše. Prema tome ja neznam šta hoće Vlada s time da radi. (Glasovi na desnici: U javnosti je sve ovo bilo saop-

šteno). Vi kažete da je to bilo u javnosti, ali ja tvrdim da nije bilo. Mi smo svi svedoci toga šta je Đorđe Jevtić ovde kazao.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine poslanice, Vi imate reč da govorite o primedbi na zapisnik, a ne o tome šta ima ili šta nema u javnosti.

Vojislav Lazić (nastavlja): U javnosti je bila prikazana samo jedna slika, ali ta slika ne može da pokaže šta se ovde govorilo. Ja još jedanput protestujem sa ovoga mesta protiv ovog rđavog zapisnika i protivu neobjavlivanja u javnosti onoga šta se ovde u Narodnoj skupštini radi. Ja verujem da štampa nije tome kriva, nego da je kriva cenzura koju je postavila Vlada. (*Miloš Rašović: Molim za reč.*)

Potpredsednik Franjo Markić: Ima reč narodni poslanik g. Miloš Rašović.

Miloš Rašović: Gospodo narodni poslanici, prošle sednice g. Dragiša Stojadinović i g. Vojislav Lazić učinili su izvesne primedbe na zapisnik. Te primedbe nisu ušle u zapisnik, i ako je utvrđeno da je zapisnik prošle sednice bio potpuno netačan i da nije tačno predstavljena prošla sednica Narodne skupštine.

Gospodo, nije dovoljna cenzura Kraljevske vlade niti pomoć jednog dela Narodnog predstavništva da se stvarnost rada u Narodnoj skupštini prikrije. Ima, gospodo, i drugih glasila koja jasno iznose ono šta se ovde radi. Ja ću vam izneti samo šta o toj sednici piše engleski list „Tajms”. (*Graja.*)

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine poslanice, to nije primedba na zapisnik.

Miloš Rašović (nastavlja): „Tajms” piše da je Vlada g. Stojadinovića pomoću jednog novog metoda za savladavanje opozicije uspela da danas pređe na dnevni red koji je.....

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine poslanice, nije ovde reč o tome šta piše strana štampa, nego je reč o tome da li Vi imate kakvu primedbu na zapisnik.

Miloš Rašović (nastavlja): Gospodine potpredsednice, i ovo je u vezi sa primedbom na zapisnik.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine poslanice, nadite drugog puta i načina da govorite o toj stvari.

Miloš Rašović (nastavlja): Gospodine potpredsednice, ni Vi, ni Kraljevska vlada niste u stanju da ugušite istinu i molim Vas da mi dozvolite da svoju reč kažem, jer ja to moram. Gospodine potpredsednice, Vi niste ovde za to da služite Kraljevskoj vladi. (*Burni protesti kod većine. — Graja.*)

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine poslanice, ja Vas kažnjavam isključenjem sa sednice od jednoga dana. (*Larma, lupa i zviždanje na levici. — Pljeskanje na desnici.*)

Miloš Rašović (nastavlja): Vi ne smete da primete ničije sugestije sa strane.

Potpredsednik Franjo Markić: Ja ne primam ničije sugestije. Gospodin koji ima reč, kazao je da ja služim sa ovoga mesta Kraljevskoj vladi.

Gospodo narodni poslanici, ja služim sa ovoga mesta ugledu i interesu ovoga Doma. (*Burno pljeskanje kod većine — Protesti i graja na levici.*) I ja sam morao g. Rašovića da kaznim. (*Ponovno burni protesti na levici — Živo odobravanje i pljeskanje*

kod većine.) Gospodine Rašoviću, nemate više reč. (*Narodni poslanik Miloš Rašović ostaje na govornici i pokušava i dalje da govori.*)

Gospodine Rašoviću, molim Vas da napustite govornicu, Vi nemate više reč. (*Burni protesti na levici i lupanje o klupe.*)

Prekidam sednicu.

(Posle prekida)

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodo, nastavljamo sednicu. Ima reč narodni poslanik g. Miloš Rašović.

Miloš Rašović: Gospodo narodni poslanici, kao poslanik imao sam prava da stavim primedbu na zapisnik. Ja sam tu primedbu učinio i u potkrepljenju te svoje primedbe, ja sam hteo pročitati jednu noticu, koja je izašla u engleskom listu „Tajms”.

Gospoda i vladine pristalice počeli su, ne znajući šta ću da pročitam, da lupaju, i pod sugestijom, po mom uverenju, te lupnjave, gospodin predsedavajući oduzeo mi je reč. Ja sam se okrenuo predsedavajućem, kazao sam mu da ne može da mi oduzme reč dok ne završim, pošto svojom rečju nisam nikoga vredao, nisam vredao ni Narodnu skupštinu, ni ministre, a ni njega. (*Povici na desnici: To nije tačno!*)

On je, bez obzira na Poslovnik, ponovio da mi oduzima reč dva puta. I pošto ja nisam silazio sa govornice on me je kaznio isključenjem sa jedne sednice. (*Glasovi: Nije tako!*)

Gospodo, tom kaznom on je povredio Poslovnik, jer kazna isključenjem dolazi tek posle tri opomene. Posle opomene, pismene opomene, posle oduzimanja reči, tek onda dolazi kazna isključenja.

Pošto me je kaznio ovako, bez oslonca na Poslovnik, ja sam se, uzburdan takvim postupkom predsedavajućeg okrenuo i kazao mu da on na taj način služi Vladi a ne Skupštini.

Ja, gospodo, smatram da sam to imao prava da kažem na osnovu mnogih čina, koji se u ovom Domu dešavaju. (*Burni protesti kod većine.*) Nije ovo prvi slučaj da poslanici iz opozicije dolaze, stavljaju svoje primedbe na zapisnik, na povrede Poslovnika i da se sve to, onako an blok, odbacuje, a tim pre rukovodio sam se da ovu primedbu učinim predsedavajućem, što sam bio uveren i što sam se dva puta okrenuo i video da je miran i spokojan, dok se sa ove strane (pokazuje na desnicu) nije počelo da larma. (*Protesti na desnici.*)

Ja, gospodo poslanici, imam pravo da stavim primedbu na zapisnik i da tu svoju primedbu potkrepim svima činjenicama koje mi stoje na raspoloženju. To, gospodo, ne može da mi osujeti ni predsedavajući niti ma ko drugi. Zato ja ponovo molim g. predsedavajućeg da mi dozvoli da dovršim ovu svoju primedbu, koju sam učinio na zapisnik i da pročitam onu noticu koja služi potkrepljenju te moje primedbe. (*Graja.*) Da g. predsedavajući nije povredio Poslovnik nesumnjivo ne bi došlo do onih mojih reči koje sam mu uputio, da on služi takvim postupkom Vladi. (*Ponovni burni protesti na desnici. — Graja.*)

Potpredsednik Franjo Markić: Jeste li završili, gospodine poslanice?

Miloš Rašović (nastavlja): Ja želim da nastavim. (*Graja.*)

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine poslanice, ja sam Vam bio oduzeo reč, a sada sam Vam dao reč zbog toga što su mi kazali da ćete se Vi izvinuti, međutim, kako to ne stoji, i kako sam Vas isključio sa današnje sednice, budite ljubazni da se uklonite. (Graja i protesti na levlci — Pljeskanje na desnici.) Gospodo narodni poslanici, ja verujem i ja sam siguran da mnogi od vas nisu mogli i nisu bili u stanju da prate današnji tok rasprave zbog larme. Ja sam g. poslanika Rašovića dva puta opomenuo da ne govori ono što nije primedba na zapisnik. Posle druge takve opomene g. poslanik se obratio ovamo k meni i rekao da ja sa ovoga mesta služim Vladi a ne Narodnoj skupštini. Ja sam, gospodo, posle tih reči morao da izrečem onu kaznu. Istina je da Poslovnik propisuje više kazni, ali se svaka od tih kazni izriče prema težini dela. Ja sam g. Rašovića kaznio težom kaznom zbog težine njegovih reči, jer nisam mogao dozvoliti da me na onakav način vreda. (Graja na levlci).

Gospodo narodni poslanici, verujte, dok god pokrивam ovo mesto, niko na mene nije u stanju da utiče, već jedino moja savest i Gospod dragi Bog, koji nas drži sve.

Gospodo narodni poslanici, ako žele drugovi, koji su me birali da zauzmem ovaj položaj, da sidem s njega, ja ću odmah sići. Međutim, gospodo, dok ovo mesto pokrивam neću niti mogu dozvoliti da se vredam na ovaki način i to sa strane onih koji su me birali.

Molim Vas, gospodine Rašoviću izvolite sići sa govornice, Vi nemate više reč. (*Miloš Rašović:* Imam da govorim o kazni.)

Molim Vas, sidite sa govornice! (*Miloš Rašović:* Jeste li me kaznili?) Izvolite staviti Vašu primedbu na kaznu. (*Miloš Rašović:* Ostajete li pri kazni?)

Ostajem pri kazni, jer se niste izvinili. Gospodine poslanice, po kazni ja ću vam dozvoliti da govorite, ma da ne bih trebao to da Vam dozvolim po članu 97 Poslovnika. Međutim, da vidite liberalnost, i da dokažete, ako ste u stanju da dokažete, da moja presuda nije bila tačna, imate reč.

Miloš Rašović: Gospodo, ja smatram da je kazna predsedavajućeg protivna Poslovniku, jer po Poslovniku predsedavajući je morao da me prvo opomene, pa onda da me opomene i po drugi put. (Glasovi sa desnice: Opomenuo Vas je!) Ja to nisam čuo. I tek posle opomene imao je prava da mi oduzme reč, i tek po oduzimanju reči mogao je da me kazni. (Glasovi: Tako je i bilo!). Međutim, to tako nije bilo, jer ja to nisam čuo. A da sam čuo to, ja sigurno ne bih izrekao one reči, koje sam upravio predsedavajućem. Ali pošto to nisam čuo, ja sam mu onda te reči uputio. Žao mi je, ako me je on zaista opomenuo dva i tri puta, da sam ja to učinio. (Pljeskanje na levlci).

Potpredsednik Franjo Markić: Pošto se niko više nije javio za reč po primedbi na zapisnik, prima li Narodna skupština zapisnik prošle sednice onako kako je pročitano? (Prima — Graja na levlci.) Objavljujem da je zapisnik primljen.

Po čl. 74 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, na sednicama koje se određuju za pretres interpelacija, prelazi se odmah na dnevni red bez ikakvih prethodnih saopštenja. Stoga prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: Pretres interpelacije narodnog

poslanika g. Đorda Jevtića na Ministra poljoprivrede o nabavci potrebne količine semena za jesenju setvu zemljoradnika postradalih od suše u Srezovima kačerskom i takovskom.

Reč ima interpelant g. Đorde Jevtić, da obrazloži svoju interpelaciju.

Đorde Jevtić: Gospodo narodni poslanici, od 3 juna 1935 godine kao dana sastanka ove Skupštine pa do danas podneto je 157 interpelacija u ovoj Narodnoj skupštini. Ja sam zahvalan Kraljevskoj vladi što mi je učinila tu počast, da prva interpelacija koja se stavlja na dnevni red bude moja. Samo me ovo, gospodo narodni poslanici, potseća na administraciju u staroj ruskoj vojsci pre rata, gde su šinjeli davati u julu, a bele bluže u decembru. (Pljeskanje i smeh na levlci).

I ja sam, braćo, podneo interpelaciju o nabavci potrebne količine semena za jesenju setvu za zemljoradnike nastradale od suše u Srezovima kačerskom i takovskom, i to poslednjih dana setve, kad sam se uverio da Kraljevska vlada o tome ne vodi računa. I ta interpelacija dolazi tek 13 februara o. g. na red da se o njoj u Narodnoj skupštini raspravlja. (Glasovi sa levlce: Zasejana je već pšenica! — *Vojislav Lazić:* Već je nikla!)

Srez kačerski broji svega 25.000 stanovnika, a imao je pod pšenicom u prošloj godini oko 4.047 hektara, sa kojih je dobiveno 157 vagona pšenice, odnosno iznos po hektaru bio je 4 m. c. Srez takovski broji oko 32.000 stanovnika, a imao je 5.563 hektara pod pšenicom, od kojih je dobiveno 270 vagona pšenice. Vi, gospodo narodni poslanici, znate kakva je ta pšenica, čiji je iznos 4 metarske cente po hektaru. Ta pšenica uopšte nije za seme. To je prosto prokuvana pšenica. Tim srezovima pretila je opasnost da ostanu i ostali su da ne budu zasejani. I kad se uzme u obzir da su ovo siroti srezovi, kad se uzme u obzir, da su ovo srezovi, koji bi se mogli jedino voćem spasti, i da ih voće spasava, a voća nije bilo ove godine, onda sami možete misliti u kakvom se teškom položaju ti srezovi nalaze. Kraljevska banska uprava Dunavske banovine stavila je na raspolaganje tri vagona semena, a to ne bi moglo da zaseje ni 5% površine. (Glasovi sa desnice: Mi nismo ništa dobili!) Nemam nameru da polemishem sa g. g. narodnim poslanicima, ali izjavljujem, da je Ministarstvo stavilo na raspoloženje Moravskoj banovini 29 vagona, dok Dunavskoj i ostalim nije stavilo ništa, i gospodin koji mi je upao u reč, on je u zabludi, jer ja tvrdim da je preko Prizada, iz kredita koji je dodeljen iz ministarstva, nabavljeno 29 vagona i to trgovačke pšenice, koja opet nije za seme. Kraljevska banska uprava u Novom Sadu ponudila je seme u pozajmicu, ali pod uslovima koji su neprihvatljivi: po pijačnoj ceni i da menice izdadu opštinske uprave, koje da potpišu svih 18 odbornika, a onda uz to još i uverenje iz katastarske uprave, koliko ko poseduje ziratne zemlje, koliko ima dugova, koliko ima u porodici punoletnih članova, koje ne štiti § 471 Gradanskog sudskog postupka itd.

Braćo, to su bile pobude, koje su me navele da g. Ministru poljoprivrede postavim ovo pitanje: da li je gospodin Ministar voljan da zemljoradnicima u Srezovima kačerskom i takovskom, koji svoje njive u prošloj godini nisu mogli zasejati usled nemanja semena, pomogne u nabavci semena, kad i na koji način, zadržavajući pravo da posle govora gospodina Ministra odgovorim da li sam zadovoljan

njegovim odgovorom ili ne. To je moje obrazloženje podnete interpelacije. (Pljeskanje na levlci).

Potpredsjednik Franjo Markić: Reč ima Ministar poljoprivrede g. Svetozar Stanković.

Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: Gospodo narodni poslanici, na interpelaciju g. Đorda Jevtića čast mi je dati sledeći odgovor:

Nabavka i podela semena za setvu vrši se redovno putem banovina. Samo Ministarstvo ne vrši ni nabavke ni podelu semena. Ministarstvo poljoprivrede daje i svoja raspoloživa sredstva iz državnog budžeta banovinama, a ove onda vrše nabavku i podelu semena kako iz sredstava koja im da država tako i iz svojih sopstvenih sredstava. Ovaj način praktikuje se iz razloga što Ministarstvo ne bi moglo ni iz tehničkih razloga da izvrši nabavku i podelu semena na vreme za celu državu.

Seme za setvu daje se u dva slučaja: prvo kao pomoć postradalim od elementarnih nepogoda, kao što je slučaj i u Srezovima kačerskom i takovskom, za koje se interesuje narodni poslanik g. Đorde Jevtić, i u kojima je, kao i u mnogim drugima, usev prošle godine podbacio od suše i golomrazice, i drugo, seme se nabavlja radi popravke sorte i kvoče useva. U prošloj godini vršena je u Dunavskoj banovini nabavka semena kako radi popravke kvaliteta, tako i radi pomoći postradalima i to najviše iz sredstava banovine, pošto Ministarstvo poljoprivrede za ovo nije moglo da odobri više od 612 hiljada dinara svima banovinama, od čega je na Dunavsku banovinu otpalo 55.000 dinara.

Dunavska banovina, čiji su naročito južni srezovi podbacili u prinosu žita, pritekla je najoskudnijim krajevima u pomoć koliko god su joj to dopuštala raspoloživa sredstva. Delom iz redovnog budžeta, a delom iz svoga semenskog fonda, kao i čiste dobiti banovinske štedionice, ova je banovina prošle jeseni utrošila na nabavku i podelu semena 876.597,85 dinara. Od ovoga je 264.915 dinara utrošeno za nabavku 15 vagona semena, koje je besplatno podeljeno južnim srezovima Dunavske banovine, među kojima su i Srezovi kačerski i takovski dobili svaki po 15.000 kgr. semena besplatno u vidu pomoći najoskudnijima, a za ostali novac je nabavljeno kvalitetno seme, koje je podeljeno po sniženoj ceni. I ako je ova Banovina davala kvalitetno seme po ceni od 137 dinara franko železnička stanica poručiocima, a plaćala ga je po 175 do 185 dinara, ipak iz Kačerskog sreza niko nije tražio seme po ovim uslovima, a iz Takovskog poručeno je bilo svega oko 16 metričkih centi.

Ma da je besplatno davanje semena neracionalna mera, jer onda traži seme i onaj kome treba i onaj kome ne treba, i jer za takav rad nikada nema dovoljno sredstava, ipak je to u ovome slučaju izuzetno učinjeno. Kada bi se seme davalo na pozajmicu i novac vraćao posle žetve u narednoj godini semenskom fondu banovine, ojačavao bi se na taj način semenski fond, te bi slične akcije u slučajevima nužde mogle da imaju veći obim, kao što je to bilo potrebno i u prošloj godini. Ali davanje na pozajmicu i vraćanje semena ili novca nailazi uvek na teškoće i tako se stalno smanjuju sredstva za ovakve akcije, mesto da se povećavaju.

Osim toga što je Dunavska banovina delila oskudnim seme besplatno i uz snižene cene, ona je, da bi iscrpela sve mogućnosti za nabavku semena u što većem obimu, raspisom uputila opštine da se obrate Štedionici Dunavske banovine za kreditovanje

nabavke semena. Štedionica je po svojim pravilima tražila garanciju za kredit u potpisima opštinskog odbora ili 7—8 drugih imućnijih građana. Seme bi štedionica nabavila po dnevnoj ceni, koju bi primaoci semena imali da plate do kraja septembra ove godine sa 8% kamate. Na ovo se odazvalo samo nekoliko opština, a ostale nisu, ali kako ni ove opštine nisu dale dovoljne garancije, to je ova akcija ostala neiskorišćena.

Znajući za oskudicu u semenu, a nemajući dovoljno svojih sredstava, povereno mi Ministarstvo tražilo je i dobilo od g. Ministra finansija jesenas naknadno vanredan kredit u iznosu od 2.000.000 dinara. Od ovoga je iznosa Dunavskoj banovini raspoređeno 250.000 dinara i ovaj kredit će se upotrebiti za nabavku i podelu semena jarih useva, u koliko i gde bude najpotrebnije.

Prema tome ne postoji opasnost da bi njive u Kačerskom i Takovskom srezu ostale nezasejane krivicom poverenog mi Ministarstva ili Kraljevske banske uprave u Novom Sadu.

Gospodo narodni poslanici, iz ovog mog odgovora na interpelaciju g. Đorda Jevtića, Narodna skupština je mogla steći uverenje, da su povereno mi Ministarstvo kao i Kraljevska banska uprava u Novom Sadu u granicama mogućnosti učinili sve potrebno, da se oskudnima pruži odgovarajuća pomoć i mogućnost za nabavku potrebnog semena, kako za setvu ozimih tako i za setvu prolećnih useva.

Molim Narodnu skupštinu da ovaj moj odgovor izvoli primiti k znanju. (Odobranje kod većine).

Potpredsjednik Franjo Markić: Ima reč narodni poslanik g. Đorde Jevtić, da se izjasni, da li je zadovoljan sa odgovorom g. Ministra poljoprivrede.

Đorde Jevtić: Gospodo narodni poslanici, ja odavno pratim politiku ne samo ovoga g. Ministra poljoprivrede, nego i ostalih, i poznato mi je da se distal daje pošto ovaca nestane; serum za svinje obolele od kuge deli se tek pošto obori ostanu prazni i pošto se nadležni činici pogode sa Predovićem i Komp. A isto tako znamo da se kambokrip deli pošto se voće osuši, kao što je bio slučaj u našoj državi!

Ako je tačno, kako g. Ministar poljoprivrede kaže, da je dodelio 250.000 dinara Dunavskoj banovini za nabavku semena za jesenju setvu, tačno je i to da je taj kredit zadocnio, tako da je mogao biti dat samo za setvu jarih useva, koji se uopšte u Dunavskoj banovini ne seju.

Vi ste čuli iz moga izlaganja, gospodo narodni poslanici, kakvi su uslovi bili postavljeni od strane Dunavske štedionice, a to je i sam g. Ministar potvrdio. Prema tome naš narod imao je da uzajmi seme, koje će ga koštati 180 dinara sa 8% interesa, a ima da ga vrati kad pšenica bude 60 dinara, što znači da za jedan metar semena treba da vrati 3 metra, i to u onim našim krajevima, u kojima jedan hektar daje svega 4 metarske cente prinosa.

Gospodo, ja ovu interpelaciju ne bi podnosio, da je narod mogao da nabavi seme na vreme i ja tvrdim da u Srezovima kačerskom i takovskom nije zasejano ni polovinu od onoga koliko je bilo prošle godine zasejano pšenice. Ona statistika, koju nam g. Ministar pokazuje, svakako neće biti tačna, ali ono što ja znam i što sam video na terenu, to je da je to seme, koje Ministarstvo kupuje, pšenica za trgovinu, koja je okužena garom, pšeničnom rdom itd. I mesto da se svake godine unosi u budžet potrebna suma, da se vrši selekcija semena, g. Ministar

kaže da je ova nabavka neracionalna po državu. Ja, međutim, tvrdim da je nesumnjivo, kada bi se izvršila selekcija semena i kada bi se davale veće količine semena prvenstveno žitarskim krajevima, da bi se seme svakako popravilo.

Gospodin Ministar poljoprivrede svojim rešenjem dodelio je 2 milijona dinara za nabavku semena, ali ga je on delio na razne banovine, i u svome rešenju br. 82901 on je stigao da nabavi za Moravsku banovinu 29 vagona preko Prizada, a za ostale banovine nije podelio ni približno toliko. Nesumnjivo je dakle da tu mora postojati neka politička pozadina. (Graja na desnici). Ja ovo, gospodo, ne govorim napamet, nego na osnovu samog Ministrovog rešenja, po kome je Moravskoj banovini dodeljeno 29 vagona, dok je ostalim banovinama podeljeno vrlo malo ili nimalo, jer posle toga nisu druge banovine mogle biti u toj svojoj potrebi zadovoljene. Ja smatram, međutim, da je dužnost Ministrova da podelu izvrši prema stvarnoj potrebi naroda, a ne prema kakvoj političkoj nuždi. Možda je njemu Moravska banovina iz nekih razloga bila bliža i potrebnija, ali zato ne mora ceo naš narod da plaća. Zato ja nisam zadovoljan odgovorom g. Ministra poljoprivrede jer njegova ovakva radnja nesumnjivo ima politički karakter, pošto se narodni poslanici iz južnih delova Dunavske banovine nisu hteli izjasniti za ovu Vladu i njenu politiku. To sam imao da kažem. (Odobranje na levisi).

Potpredsednik Franjo Markić: Ima reč narodni poslanik g. Vojislav Đorđević u ime svoje grupe.

Vojislav Đorđević: Gospodo narodni poslanici, gospodin narodni poslanik Đorđe Jevtić dao nam je jednu interpelaciju, u kojoj je jauk njegovoga sreza. To je jauk ljudi, koji nisu mogli da imaju dovoljnu žetvu ni za ishranu i kojima je zbog manjka semena potpuno onemogućena setva. Ministarstvo poljoprivrede dockan, suviše dockan, u licu svoga Ministra poljoprivrede odgovara hladnokrvno, birokratski i na jedan način, koji nas kao poljoprivrednu zemlju ne može zadovoljiti. Šta je kazao g. Ministar poljoprivrede? Prvo, kazao je tek onda, kad je setva završena, i drugo kazao je da je dve, šest ili osam stotina hiljada kgr. semena razdeljeno raznim krajevima za setvu. Izgleda da se mi u osnovi ne razumemo. U osnovi nas deli jedan dubok jaz između shvatanja našeg i shvatanja g. Ministra poljoprivrede. Nije postavljeno pitanje Sreza kačerskog. Nije to obično pitanje, koje raspravlja da li je jedan srez ostavljen bez setve ili da li je na vreme izvršio setvu. Pitanje je mnogo dublje i osetljivije. Ja žalim što g. Ministar poljoprivrede Kraljevine Jugoslavije, zemlje u kojoj ima 80% seljaka i u kojoj je osnova poljoprivrede, nije shvatio težinu problema i nije mogao da nas zadovolji svojim odgovorom, koji bi to pitanje krenuo sa mrtve tačke onako kako bi ono trebalo da bude diskutovano sa njegove strane. (*Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković:* Podnesite interpelaciju o tome, pa ću Vam odgovoriti. Ovde je pitanje samo za Srez kačerski).

Šta je zadatak Ministarstva poljoprivrede ili Ministra poljoprivrede? Osnovni zadatak u ovoj zemlji, osnovna njihova dužnost jeste, da se postaraju da poljoprivreda dobije dobro seme, koje će zadovoljiti našu privredu i omogućiti joj što bolju žetvu. To je osnovni zadatak. Kad to kažem kao osnovni zadatak, to kažem zbog toga što su prilike u našoj poljoprivredi takve, da do danas taj zadatak nije izvršen, a o tome zadatku ne samo što g. Ministar

poljoprivrede nije govorio, nego g. Ministar poljoprivrede nije se ni setio, niti je pokrenuo, niti je mislio šta o tome da radi ili da učini predlog, pa da to pitanje krene sa mrtve tačke.

Gospodo, da bi bolje razumeli ovaj problem, ja vas molim, da ostavimo sad na stranu Ministra poljoprivrede, ako to vama sa desnice čini zadovoljstvo, pa da ga do kraja ne pomenem — a na kraju ću ga ipak malo očešati — nego da govorim o pitanju, koje je vrlo ozbiljno.

Ja ću vam izneti ovde nekoliko podataka sadašnjega stanja, da bi razumeli svu važnost ovoga pitanja i da bi mogli dati svoj pravilan sud o tome. Prema onome što je dato u odgovoru, nije o tome kazano ništa. (Prigovori sa desnice). Evo kakvo je stanje danas kod nas i kako ono stoji u glavnim i velikim linijama, da bi shvatili koliko je ovo pitanje mnogo ozbiljnije i od onoga kako se shvata od strane onoga koji je odgovoran i od strane onih koji hoće ovo pitanje bilo upadicama bili smehom da načine neozbiljnim.

Mi imamo od prilike zasejanih u pšenici, kukuruзу, ječmu, raži i ovsu oko 5½ do 6 miliona hektara površine. To je ona zemlja koja traži seme, to je ona zemlja o kojoj mora da se stara Ministar poljoprivrede kakvo seme ima. Od toga semena zavisi kakva će biti žetva, od toga, kakva će biti nacionalni prihod, a od nacionalnog prihoda zavisice kakvo će biti blagostanje naše zemlje, od blagostanja zavisi kakav će biti socijalni mir i kakva će biti politička nezavisnost i politički pravac u celoj Kraljevini.

Prema dosadašnjim rezultatima i zvaničnim statistikama Ministarstva poljoprivrede, mi procenjujemo da li se Ministarstvo poljoprivrede postaralo i da li je štogod radilo na tome. Rezultat je žetva prošlogodišnja, ili žetva ranijih 10 godina. Kad kažem 10 godina, imao bi pravo da govorim i o sadašnjem Ministru poljoprivrede, koji je i ranije bio Ministar poljoprivrede i dugo radio u tome resoru.

Gospodo, sem jednoga maloga perioda vremena, Ministarstvo poljoprivrede spavalo je mrtvim snom, kao što i danas spava a stavilo je sebi uvek jedan visok zadatak, da radi za inat, da kvari ono što slobodne i nezavisne privredne organizacije po svojoj inicijativi sa sopstvenim sretstvima rade i da vodi borbu sa onima koji su pretstavnici poljoprivrede i koji hoće bolje stanje u zemlji za poljoprivredu od onoga koje je danas.

U prošloj budžetskoj debati, da bi okarakterisao Ministarstvo poljoprivrede i njegove činovnike, ja sam kazao ovo: ima načelnika Ministarstva poljoprivrede koji su štetniji po poljsku privredu od same suše, a sad bi dodao da ima i danas tih načelnika Ministarstva poljoprivrede i Ministara, koji su štetniji od cele sušne godine, koja je bila prošle godine.

Evo vam, gospodo, malo podataka, evo malo podataka, koji su toliko ozbiljni, evo podataka koje niste znali, a trebalo bi da ih znate, evo podataka o kojima možemo da diskutujemo i razmišljamo. Prema zvaničnoj statistici Ministarstva poljoprivrede, u našoj zemlji pšenica je u prošloj godini dala prosek 9,3 metarske cente. Znači, nepunu 1.000 kgr. po hektaru. Ječam 8,9 met. cente, raž 7,8 met. cente, znači 780 kilograma, ovas 750 kgr.

Za poslednjih 10 godina prosek je bio 1030 kgr. pšenice, ječma 900 kgr., raži 840 kgr., ovasa 830 kgr. po hektaru. Znate li, gospodo, šta to znači? (Glas sa desnice: Vrlo dobro!).

Malo znate! Gospodo, ja neću da govorim o zemljama koje imaju 4.000 kgr. po hektaru, ni o zemljama koje imaju 30.000 kgr. po hektaru, niti o zemljama koje obično imaju žetvu od 2.000 kgr. po hektaru, ali hoću da govorim o zemljama koje imaju iste klimatske uslove, koje imaju isto tlo kao i njine zemlje. Po statistici međutim mi dolazimo na poslednje mesto. Šta znači to? Znači da naše seme ne valja, i o tome semenu koje je osnova naše setve nije vodeno računa, niti nam je do sad g. Ministar kazao, da misli da to stanje izmeni.

Gospodo, evo vam još jednog malog primera da vidite. Zna li da ne samo što smo poslednja zemlja u svetu po prinosu, nego, po podacima stanica koje ispituju seme, kod nas postoji u pšenici 70 botaničkih vrsta pšenica. To nisu sorte nego botaničke vrste, a vrsta obične pšenice postoji 500. To je mozaik koji ne postoji ni u jednoj zemlji. U Severnoj Americi i Kanadi skoro je jedna pšenica koja se seje, a kod nas 500! Imate pšenice koje nemaju uslova za setvu, pa se ipak takvom pšenicom zasejava, a Ministarstvo poljoprivrede gleda i ništa ne preduzima da to stanje popravi. Gospodo; još gore nego kod pšenice postoji stanje kod kukuruza, gde je ukrštanje prirodno i gde su još mnogobrojnije sorte, koje stalno degenerišu kukuruz i koje stalno smanjuju prosek naše žetve. Sve je to rezultat, gospodo, da danas mi nemamo dobrog semena, te s toga sa istim tlo, sa istim brojem radnih dana, sa istom radnom i stočnom snagom, mi dobijamo žetvu u polovini onoga koliko bi mogli da dobijemo kad bi se Ministarstvo privrede postaralo da našem privredniku osigura dobro seme, koje odgovara prilikama tla i ostalim uslovima. (Čuje se: A što to nije učinilo Ministarstvo poljoprivrede, kada je na čelu toga Ministarstva bio g. dr. Dragutin Janković?) U tome periodu nešto se i uradilo.

Evo vam, gospodo, rezultata takvoga rada. Danas, vi ste čuli kampanju, da su pivari uvozili ječam, a danas kad smo primorali pivare da kupuju naš ječam, mi ne možemo da nademo dovoljno dobrog semena u našoj zemlji za setvu pivarskog ječma.

Nije to mala stvar i nije to nešto preko čega bi mogli da predemo lako.

Da predemo dalje. Za uljane biljke, za koje mi plaćamo godišnje 50 do 70 pa i 100 miliona dinara, uvozeći ih, mi nemamo semena ako bi hteli da ga sejemo u onim količinama koliko inostrana i domaća pijaca to traži.

Uzmimo sada drugo pitanje. Mi uvozimo godišnje 50 do 70 vagona semena šećerne repe i ako imamo sve uslove da proizvodimo to seme ovde; 15 do 20 miliona godišnje dinara dajemo inostranstvu za ono seme koje možemo da proizvodimo kod nas.

Da predem dalje. Sa povrtarstvom isto tako stojimo. Pa i livadsko seme u najvećoj meri uvozimo u našu zemlju. Eto, gospodo, kakvo je stanje kod nas i kako ono izgleda.

Pa šta je Ministarstvo poljoprivrede radilo do sada, ili šta radi sada? Ono je nešto delimično radilo, uvezilo sa strane neispitano seme i bacalo ga u narod, a nešto, i to vrlo mnogo, uzimalo ovde, kako reče g. Ministar poljoprivrede, i to uzimalo je običnu trgovačku robu, koja ničim nije ispitana i okvalifikovana za seme, i takvu trgovačku robu davalo seljacima da seju, čak šta više u izvesnim godinama propagiralo je pšenicu koja nije dobra za setvu, forsiralo sejanje, pa posle toga naređivalo seljacima da

to seme ne seju. Seljak je postao nepoverljiv na sve ono što dolazi od Ministarstva poljoprivrede, jer je ubeden, da mu se neispitano daje i da on svu štetu i rizik takvog neispitanog semena ima podnositi sam.

Da idemo malo dalje, gospodo, pa ćete videti da li postoji mogućnost popravke ili ne. To je ono pitanje, o kome je trebao da govori g. Ministar poljoprivrede i da nam nešto kaže.

Gospodo, ja ću da vam kažem malo nešto o tome, da vidite šta su druge zemlje uradile. Uzmimo za primer Švedsku. U jednoj svojoj stanici vršila je Švedska selekciju, ispitivala je semena koja treba narodu da se podele za setvu i uspela je toliko, da za 30 godina rada dobije ono seme koje treba da seje. I kad bi videli rezultate u Švedskoj, vi bi videli i kakve bi rezultate mi mogli da postignemo, da se u tom pogledu iole radilo ili radi kod nas. Da vam navedem samo jedan primer. U provinciji Malmonu 1899 do 1903 godine bilo je žetve 341.000 hektolitara. U periodu 1909 do 1930 sa te iste površine žetva se popela na jedan milijon šeset devet hiljada hektolitara. Gospodo, tri puta više od onoga što je bilo ranije. To je rad jedne stanice za 30 godina. I da je tako kod nas urađeno, mi bi mogli da kažemo: Ministarstvo poljoprivrede nije sve učinilo, ali je učinilo ono što je osnovni zadatak našega Ministarstva poljoprivrede.

U jednoj drugoj provinciji u Švedskoj, u blizini ove stanice, za poslednjih 10 godina žetva je povećana od 200 do 300%.

A šta se kod nas na tome radilo? Ja sam već kazao: ništa!

Ali vi nešto drugo morate da upamtite: da je od takvoga nerada Ministarstva poljoprivrede i od takvog neshvatanja njegove osnovne dužnosti i zadatka štetovao i pojedini zemljoradnik i država. Da uzmemo samo jednu prostu računicu. Šest miliona hektara bilo je zasejano u našoj zemlji. Da su izvršene najobičnije selekcije i da je na mestu one stare i neupotrebljive pšenice razdata bila narodu jedna bolja i ispitana pšenica, sigurno je da bi mogli da popnemo našu žetvu za 100 ili 200 kilograma po hektaru. To bi bilo nešto najmanje. Ja neću da idem na ono 100, 200 ili 300 na sto, kako su to drugi narodi postigli. A znate šta bi bilo, ako bi samo i ovoliko uspeli? Zna li koliko bi bio veći nacionalni prihod naš? On bi izneo, računajući u kilogramima, jednu milijardu i 200 miliona. Ili još nešto više, to bi iznelo, ako obračunamo u dinarima, da bi nacionalni naš dohodak bio najmanje za 1 milijardu i 200 miliona dinara veći. To je cifra koju neće osporiti stručnjaci. To je cifra koja mora da zabrine i g. Ministra i gospodu koja ovde suprotno dobacuju.

Gospodo, nije ovo ni najmanje mala stvar, preko koje treba preći ćutke, kad se tvrdi ovde, da iznos po hektaru u našoj zemlji iznosi skoro najmanje, manje nego li ma gde u svetu, i da mi gubimo samo za to što se ne vrši najobičnija selekcija na milijardu i 200 miliona dinara godišnje.

Nije, gospodo, ni najmanje za potcenjivanje ni kad se daje puno dokaza o tome, da se u našoj zemlji ništa ne preduzima, da se seme jednom popravi. Ja sam kazao da su zemlje koje su uspele da poboljšaju svoj nacionalni prihod od žetve, uspele u tome svojim radom za poslednju četvrt veka. Međutim, mi smo sada tamo gde je bio srednji vek. Ja verujem, kada su naše zemlje bile u kamenom dobu, da je bilo boljih vrsta pšenice nego što ih danas ima Kraljevina Jugoslavija, koja ima i svoga Ministra

poljoprivrede. (Žagor). Gospodo, kad bi malo bolje razmislili, vi bi se setili da je u kameno doba bilo mnogo manje vrsta zbog toga što je od toga doba do sada stvoreno mnogo novih vrsta ukrštavanjem i vi, gospodo, praveći mi primedbu pokazujete da nećete logično da mislite, da bi došli do stvarnosti koja postoji. Međutim, pravo bi bilo, gospodo, da bar danas kad nije kameno doba, da danas kad imamo Ministra poljoprivrede i Ministarstvo poljoprivrede, pravo bi bilo, da bar danas, dodemo u tom pogledu na ono kameno doba i imamo pšenicu koja će nam, uz iste napore, davati više žetve.

Gospodo, vi znate da danas ni prihodi zemljoradnika nisu ni takvi da mogu da pokriju sve osnovne troškove, mi znamo da ceo njegov poljoprivredni proizvod ne može da da ni ono što bi za režijski trebalo, a kamo li kakav prihod, koji bi trebalo da da jedna žetva. I mi moramo da pođemo onim putem kojim su išle i druge zemlje, tj. da na istoj površini i sa istom radnom snagom dobijemo dva puta više proizvoda. Samo je taj put, kojim ćemo moći da ovu tešku poljoprivrednu krizu, krizu cele države, popravimo. To je ono zbog čega Ministarstvo poljoprivrede treba da bude najvažnije, a u njemu najvažniji zadatak baš taj: spremanje setve.

Po odgovoru g. Ministra i shvatanju Ministarstva poljoprivrede izgleda suprotno, zbog čega sam ja i kazao da su između njihovog i našeg shvatanja dva sveta. Ministarstvo poljoprivrede vodi politiku: neka ide kako ide. Rad toga Ministarstva je da vodi politiku premeštanja dobrih činovnika, politiku ličnu, a nikako niti traži, niti saraduje sa stručnim organizacijama, koje bi bile u prvom redu pozvane i koje bi omogućile da se unese nov duh i nov pravac u poljoprivredu. (*Branko Todorović*: Šta je sa „Prizadom“?) I o „Prizadu“ ću Vam kazati, pitajte to Ministra trgovine.

Zbog toga je Ministarstvo poljoprivrede, po shvatanju koje svi priznajete kad razgovarate u četiri oka, da je najgore Ministarstvo. (Protesti na desnici. — *Miloje Rajaković* upada u reč). Ja bi mogao da citiram bar dvadesetoricu od vas, koji to priznajete. Baš mogu da citiram g. Rajakovića, koji je to bar dvadeset puta kazao, a sada pak protestuje.

Po shvatanju Kraljevske vlade, kako gleda na budžet Ministarstva poljoprivrede, to Ministarstvo je poslednja rupa na svirali. Prema tome, pošto se ono stara o seljacima, to se može poveriti i ljudima koji pokazuju malo znanja, pa da im damo malo para, pa neka rade. Postoji seljak, ali ne postoji Ministarstvo poljoprivrede. Njihovo shvatanje je, da je seljak poslednji, da je njegova poljoprivreda poslednja i zato mu ne poklanjaju onu pažnju koju bi trebalo pokloniti prema važnosti seljačkog staleža i prema važnosti njegove proizvodnje, od koje živi ne samo seljak, nego ceo narod, pa i mi ovde. (Odobranje na levici).

Gospodo, to shvatanje Ministarstva poljoprivrede bez ikakvoga pravca u radu, najbolje će se videti i po tome, ako pogledamo koliko imate poljoprivrednih škola koje bi trebalo da obuče one koji treba da pripreme to seme, a koliko imate drugih, ako hoćete i luksuznih škola, srednjih škola i gimnazija, što je manje preče ovoj državi od podizanja seljakove poljoprivrede. Mi mislimo suprotno od onoga kako danas misli Ministar poljoprivrede. Mi mislimo da je poljoprivreda osnov naše države,

osnov naše celokupne privrede i da je seljak osnov našeg celokupnog državnog života. Samo kad njemu bude dobro, biće dobro svim staležima u zemlji. (Odobranje na levici). Mi mislimo da njemu treba posvetiti najveću pažnju i omogućiti seljaku da poveća svoj dohodak. A taj dohodak možemo da mu povećamo samo tako, ako mu stavimo na raspoloženje seme koje će mu davati dva puta veću žetvu od one koju mu daje današnje seme.

I od Ministra poljoprivrede mi smo očekivali da on otvoreno ovde kaže: nije zadovoljavajuće pitanje semena u našoj zemlji, nije dobro, jer mi seme nemamo. Godišnje milijarde i milijarde mi gubimo zbog toga što seme ne valja; i zatim: da je Ministar poljoprivrede preduzeo korake da se to pitanje ispravi, jer bi danas imali žetvu za milijardu dinara veću u vrednosti od one koja je bila.

Ništa od toga mi nismo čuli od Ministra poljoprivrede. Mi smo čuli da je on dodelio 200.000 ili 600.000 dinara da se kupi obična trgovačka roba i da se seljaku da za seme.

Ja se sećam za vreme rata jedne velike diskusije u francuskom Parlamentu ili Senatu, kanda u Senatu, kada je Klemanso, senator opozicije, bez igde koga optužio Ministra Malvia, a Malvi mu je toga momenta odgovorio ovako: gospodin senator Klemanso optužuje me i veli da nisam ništa preduzeo da zaštitim interese Francuske. Preduzeo sam, veli Malvi, jer nisam prvi put izrekao kaznu jednom listu od 150 franaka, drugi put od 200 franaka, a treći put od 300 franaka. Senator Klemanso je toga momenta ustao i kazao: ne razumemo se, ja branim otadžbinu, a vi velite da ste vi sa 150 franaka odbranili otadžbinu. I ministar Malvi je tada pao.

Ja smatram, da dok je Ministar poljoprivrede ovakav, kakav je danas, on je najveći neprijatelj i njemu nije mesto ovde. (Živo odobranje na levici. — Žagor i protesti na desnici.)

Potpredsednik dr. Josip Režek: Reč ima u ime grupe narodni poslanik g. dr. Mirko Kosić. (Živo odobranje na levici.)

Dr. Mirko Kosić: Gospodo narodni poslanici, gospodin predgovornik pokazao nam je svima koliko je važno to pitanje semena, koliko je važno za ukupan prinos naše zemljoradnje, prinos novčani a time i za državne finansije. On je sa razlogom naglasio da od toga prinosa zavisi i opšte blagostanje, a od opšteg blagostanja u zemlji da zavisi i socijalni mir.

Ja ću u produženju njegovog izlaganja da pokažem i ukažem na to da od jedne sistematske, smišljene, planske poljoprivredne politike zavisi i naša nacionalna budućnost, budućnost ne samo ekonomska nego budućnost kao nacionalne političke jedinice, dakle budućnost istorijska, uloga istorijska u budućnosti. (Dobacivanje sa desnice.) Ako ne umete sažeto da mislite, ja vam zato nisam kriv. Naši mozgovci su različiti! Ima kome treba u desetercu pevati, a ima kome je dosta samo jednu misao nagovestiti. (Žagor i međusobna objašnjavanje.)

Gospodo narodni poslanici, ovo pitanje se ne može promatrati sa gledišta koliko je ko miliona dobio od koga Ministarstva, pa čak ni sa gledišta koliko je ko uspeo žandarma da otpusti ili postavi, nego ovo pitanje ima da se rasmatra sa gledišta ukupne narodne privrede u odnosu prema svetskoj privredi. Svetska agrarna kriza, koja je nas počela

da pogada od 1926 i 1927 godine na ovamo, i to intenzivno, otpočela je već neposredno posle rata u Sjedinjenim američkim državama, koje su za vreme rata usled obustave proizvodnje ili znatnog smanjenja proizvodnje u evropskim ratujućim zemljama znatno povećale svoju proizvodnju, tako da je na taj način nastala posle rata disproporcija prema predratnim mogućnostima plasiranja tih proizvoda. Ta svetska agrarna kriza intenzifikovala je svoje udarce od 1929 i 1930 godine na ovamo u zemljama Srednje i Istočne Evrope. Ona je zahtevala imperativno da se pojedini resori ekonomsko-politički snadu, da shvate zadatke i zahteve doba, istoriskog momenta, i da počnu sa jednom planski smišljenom politikom prilagodavanja novim uslovima egzistencije sitnog seljačkog agrara. Međutim, u pojedinim zemljama nije se učinilo skoro ništa i tačno je ono što je g. Đorđević kazao da smo mi poslednji. Mi smo, upravo, u Evropi preposlednja zemlja po prinosu. Rumunija je poslednja, ali je Rumunija ipak ozakonila nedavno jedan program intenzifikovanja proizvodnje i racionalne preorijentacije agrarne proizvodnje s obzirom na uslove plasiranja. Mi, gospodo, još nismo dospeli ne da ozakonimo nego ni da izradimo zakonski predlog u tu svrhu. Ni to! Kod nas se 1927 držao niz konferencija stručnjaka. Izvesni predlozi su činjeni. Štampani su izveštaji po tome i onda se stalo i do danas nije se našlo za potrebno da se pristupi osnovnom pitanju naše nacionalne egzistencije, a to je osiguranju životnih uslova naroda koji se stalno množi. Gospodo, sasvim su drugi zadatci ekonomsko-politički jedne zemlje sa relativno stagniranim, ustaljenim brojem življa, a drugi su zadatci ekonomske politike jedne zemlje koja ima živalj koji se naglo množi. Sada mi imamo jednu nesreću, a ta se sastoji u tome, da su kod nas dolazili i nalaze se na čelu vođenja državne politike, a naročito vodstvu naše ekonomske i finansijske politike, ljudi, koji su se duhovno formirali u neagrarnim sredinama, koji još i danas pokušavaju da održe shvatanje liberalnog kapitalizma, kakvo je vladalo u Engleskoj i Francuskoj daskora, a koje se i kod njih već napušta. Ljudi na sve te probleme i zadatke gledaju kroz prizmu banke i trgovine. (Jedan glas sa levice: To je žalosno!) Sasvim je neumesno i opasno kad se potrebe jedne agrarne zemlje sa naglim prirastom življa tako shvataju. Jer osnovni zadatak u našoj nacionalnoj zajednici nije uvećavanje novčanih kapitala, formiranje domaćih kapitala, to je jedno od sredstava, jedna od mogućnosti da se realizuju oni osnovni i važniji zadaci. Osnovni zadatak je kod nas umnožiti, povećati kapacitet proizvodnje da bi se mogao smestiti priraštaj življa, a da mu se ne obori životni standard. Mi smo od 1920 godine na ovamo za 15 godina umnoženi za punu četvrtinu, za 25%, za 3 miliona duša. To je jedno od najvećih razmnoženja posle Sovjetske Rusije u Evropi danas, a mi međutim ukupnu proizvodnju našeg agrara nismo povišali, nego prema godinama, prema čudljivosti godina čas opada, čas se uvećava ukupni prinos našeg agrara. To nije svuda tako, to je karakteristično samo za zemlje primitivne zemljoradnje i primitivnog stočarstva. Tamo gde se intenzivnije radi, sistematski i planski potencira poljoprivredna proizvodna sposobnost, tamo se vrši emancipiranje, oslobodavanje u znatnoj meri od uticaja prirodnih promena. To je ta razlika koja postoji između primitivnih zemalja i zemalja sa intenzivnom agrarnom proizvodnjom, što su se te

zemlje sa intenzivnom proizvodnjom u znatnoj meri osamostalile, učinile nezavisnim od vremenskih promena. A zemlje koje su ostale primitivne, kao što reče g. Voja Đorđević, na stupnju kamenog doba, te zemlje su zaista u nesnošljivoj i neobično opasnoj meri zavisne od promena godišnjih pogodnosti i nepogodnosti. A naši vodi državne politike, ekonomsko finansijske politike u pojedinim stručnim resorima, nisu do sada nikada imali vremena i osećali potrebu da se jedanput izjasne, kojim pravcem misle oni da treba ići, i to ne samo obavezno za njih, nego kojim pravcem treba da vodi svaki Ministar koji dolazi u te resore politiku stručnu toga resora, t.j. nije izrađen jedan stručni program, jedan plan za razvijanje nacionalnih proizvodnih snaga, za snalaženje naše narodne privrede u današnjoj svetskoj krizi, koja zahteva nagle preorijentacije, nagla i smišljenja prilagodavanja promenama uslova, nego mesto toga, kao što je tačno rečeno, pustilo se „neka ide kako ide!“.

Međutim, ne može se pustiti da ide kako ide, ne može zbog toga što mi vidimo, da se iz dana u dan ti životni uslovi pogoršavaju za naše široke narodne mase, koje su zemljoradnici.

Ovakve primedbe odaju shvatanje, koje sam ja nailazio kod naših odgovornih i pozvanih političkih faktora, koji su mi ovako govorili: „Molim vas, naš narod u osnovi je nezalica i lenj. Kad bi bio vredan on bi mogao daleko više da zaradi, nego je stvar u tome što je on lenj.“ Nije, gospodo, stvar u tome što je on „lenj“, nego je stvar u tome, što on nema onoga, koji treba da mu da pravac, koji treba da ga pomogne, koji treba da mu omogući snalaženje u toj novoj situaciji, pod novim životnim uslovima, a to je jedini zadatak i jedino opravdanje za egzistenciju ekonomsko-političkih resora. I ako oni to ne čine, onda zaista ima pravo seljak konzervativac, koji kaže: „Gospoda neka nas ostave na miru, samo neka se ne mešaju u naše stvari!“

Gospodo narodni poslanici, današnja diskusija posle ovako nezadovoljavajućeg odgovora g. Ministra poljoprivrede na interpelaciju g. Đorđa Jevtića, držim s pravom može da se krene u pravcu načelne diskusije o dosadašnjem radu i današnjem radu tih stručnih privrednih resora. Kad kažem svesno tih stručnih privrednih resora, ja ne ciljам samo na resor Ministarstva poljoprivrede, jer znam da se niz životnih pitanja naših zemljoradnika nalazi u nadležnosti i drugih stručnih resora. Na prvom mestu tu dolazi u obzir resor Ministarstva trgovine i industrije, čitava trgovinska politika, problem unovčavanja seljačkih proizvoda, u vezi sa novom međunarodnom trgovinskom politikom kontingentiranja; zatim je to i u nadležnosti Gospodina Ministra finansija, koji svojim zahtevima prema zemljoradnji u stvari dovodi do konfiskovanja dohotka, stvarnog ekonomskog dohotka naše zemljoradnje ne samo u jednoj trećini kako on sam priznaje, nego vrlo teško, daleko iznad polovine, a u izvanredno nepovoljnim godinama, kakva je bila i ova u mnogim krajevima naše otadžbine, do svih 100% njihovog prinosa. (Glasovi na levi: Tako je!).

Dakle nije samo reč o resoru poljoprivrede, kad moramo da raspravljamo i kad moramo da razmišljamo o današnjoj situaciji naše zemljoradnje, o položaju seljačkog elementa u našoj narodnoj privredi i u njenoj nacionalnoj državi, nego je reč o ukupnoj politici Kraljevske vlade prema našem

zemljičarima narodu. Gospodo narodni poslanici, vi ste imali prilike da čujete, kako se ovoj Vladi prigovaralo, da u njoj sedi veliki broj bankara. Gospodo, bankari mogu da budu vrlo okretni i razumni ljudi, ali odnos bankara prema zemljičarima je jedan naročiti, a to je da bankar mora stajati na gledištu naplaćivanja punog svog novčanog potraživanja bez obzira na to kakve to posledice ima ne samo za momentanu finansijsku situaciju njegovog dužnika, nego kakve to posledice ima za čitav socijalni poređak u dotičnoj zemlji.

I taj mentalitet, mentalitet bankarski, to je ona velika opasnost koju mi vidimo u sastavu današnje Vlade. I dokle god današnja Vlada na delu vođenja jedne stručno orijentisane politike prema zemljičarima ne dokaže da ona nije podlegla uticajima bankarskog elementa, dotle se neće ublažiti sumnja i nepoverenje koje se danas rasplamtilo u širokim slojevima naroda prema ovako sastavljenoj Vladi. (Jedan glas sa leve: Gospodin Kožul to radi!). G. Kožul vodi akciju u interesu svih dužnika, a ne sa gledišta zemljičarima naroda. Osim toga mi smo u toj akciji doživeli demanti jučerašnjih izjava, i prema tome, ta akcija ne može se uzeti za merilo ni jednog dela Vlade, a kamo li cele Vlade.

Gospodo narodni poslanici, ono što mi moramo da zahtevamo od Vlade, to je ovo: da ona vodi najozbiljnijeg računa o ekonomskoj stvarnosti u našoj zemljičarima zemlji i o svima onim pojavama političko psihološkim koje možemo svi mi na terenu nesumnjivo da konstatujemo. Ekonomska stvarnost zahteva da se sva raspoloživa sredstva države danas posvete podizanju privredno-producione snage seljačkog naroda. To zahteva umanjena ekonomska snaga naroda, ali to imperativno zahteva i situacija političko-psihološka.

Gospodo, mi svi znamo vrlo dobro kakvo je danas raspoloženje u širokim narodnim slojevima. To znamo svi, ako hoćemo iskreno da govorimo i ako nećemo iz ovih ili onih pobuda da ulepšavamo stvarnost, da se naš narod danas nalazi na jednoj prekretnici. Zemljičarima elemenat, ne samo onaj koji je čisto radnički, jer mi imamo u izvesnim krajevima zemlje ne samo agrarni proletarijat nego i srednji seljački elemenat, onaj koji je u normalnim vremenima bio nosilac svih konzervativno-političkih stremjenja, taj elemenat nalazi se nesumnjivo danas u duševnoj revoluciji. On danas menja svoj stav prema državi i naciji, on je izišao iz stanja ravnodušnosti, izvesne neaktivnosti i inertnosti, on je zauzeo nov stav, on se pojavljuje na jednom novom frontu. Taj front je nesumnjivo borba protivu svega što je varoško, borba protivu svega što pod vidom nacionalnih i kulturnih vrednosti zahteva od njega u teškim vremenima današnjice da se odrekne svojih minimalnih životnih uslova, kada se zahteva od njega da se pomiri s time da mu se polovina i više već inače niskoga dohotka uzme za svrhe koje su njemu tuđe i koje on ne može da razume. On se s time ne miri. Ima ljudi, to su obično policijske glave, koje tvrde da je to rezultat izvesne agitacije i izvesne propagande među masama. A vi znate da nikakve agitacije i propagande ne bi mogle našeg seljaka pretvoriti u revolucionarni elemenat, da se njegovi životni uslovi nisu izmenili i da nije svestan toga da oni koji bi o njemu trebali da vode bar elementarnu brigu,

da ti za njega danas i ne haju. (Odobranje na levi.)

Gospodo narodni poslanici, u narodnim masama niko ne razume tu našu političku igru, ili borbu, kako hoćete, kao sukob raznih koncepcija političkih, nego u narodnim masama se gleda na današnji naš rad a naročito na rad Kraljevske Vlade jedino i isključivo sa toga gledišta, hoće li taj narod tamo osetiti kakvo olakšanje od svega ovoga što se ovde dešava ili neće. Ništa njega ne interesuje drugo, ne interesuje ga ni JRZ, niti druge političke partije, ništa ga to ne interesuje, nego ga jedino interesuju elementarne životne potrebe. (Odobranje na levi.) I ko god misli da može te potrebe podmiriti sa formiranjem malih ili većih političkih partija, političkih programa, političkih organizacija, taj je u velikoj zabludi, taj je zaostao za stvarnošću za nekoliko decenija. Narodne mase stoje danas prema vladajućem režimu u stavu još vrlo kratkog iščekivanja. Hoće da vide, da li će se za njih učiniti ono što je za njih najhitnije potrebno, ako pak ne, ako ćete vaše vreme, vašu snagu i državni novac, koji skupljate od nas, da trošite da organizujete političkanerske organizacije, u koje se na terenu upisuju samo špekulanti i oni kojima se preti... (Odobranje na levi — Prigovori na desni) ...i oni, kojima se preti da će im se uzeti obrtnica, da će izgubiti mehansko pravo, da neće dobiti dozvolu da sadi duvan, da neće dobiti policijsko uverenje o ispravnosti i t. d., — za tu vrstu rada političkog te narodne mase ne osećaju nikakve simpatije. (Glas sa desne: Neka ti dadu za Ministra, pa mirna Bačka). Bačka Banat i Srem neće biti skoro mirni, svakim danom će te pokrajine postajati politički sve aktivnije. (Odobranje na levi.) Ne kupuje se čak ni Bačka, koja je najmiroljubivija, ne kupuje se ni vinom, ni govorom, ne kupuje se ni volovima, gospodo! (Anton Videc upada u reč). Gospodo narodni poslanici, marvenjaci nisu nadležni za pravna pitanja, marvenjaci su nadležni za stoku. (Graja).

Potpredsednik dr. Josip Režek: Gospodine poslaniče, izvolite produžiti govor, a ostalu gospodu molim da se umire.

Dr. Mirko Kosić (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, poneka gospoda sa desne našla su za potrebno da se dotaknu pitanja stanja u Vojvodini. Ja mislim da ćemo imati prilike da o tome ovde još opširno govorimo, jer to ovo pitanje i zaslužuje. (Žagor i glasovi: Nije baš tako potrebno!). Vrlo je potrebno zbog toga što ja držim da ovoj zemlji nije bilo nužno da dobije još jedno veliko novo političko pitanje, a to je stvar onih, koji ne znaju da se narod ne može voditi za brnjicu. Ti ga stvaraju. (Žagor) Pitanje vojvodansko su stvorili sasvim drugi. (Žagor) Vi mene precenjuate mnogo ako mislite, da sam ja stvorio to pitanje. Vojvodansko pitanje je stvorila naša administracija. Za poslednjih 15 godina u Vojvodini je stvoreno vojvodansko pitanje i za to vreme ga je stvorila administracija, a u toj administraciji bio je i dr. Videc. (Anton Videc: Odgovoriću vam!) Vojvodansko pitanje se možda još za vremena može lečiti administrativnim reformama, možda još za vremena može. Ali pazite i nemojte se šaliti s tim da ga stvara ovaj ili onaj. (Žagor) Ni Duda Bošković ga ne može stvoriti. On je naišao na uslove. Apostrofirani su i drugi ljudi. Nedavno je g. Ban lično kazao jednom gospodinu: „Vi sejete ovde mržnju protiv Srbijanaca“. Taj mu je gospodin na vešt način od-

govorio i rekao: Šta ću ja da sejem ono, što samo od sebe niče.

Stanje koje je danas u narodnim masama, moralo bi svima svesnim političarima i predstavnicima makar jednoga dela narodnih masa da da povoda da se razmisle: koliko mi imamo još vremena da traćimo na ovakva površna i neumesna raspravljanja i koliko imamo još vremena da iskoristimo za vođenje jedne druge politike, a to je politika koju očekuje od nas narod. Taj narod od nas očekuje da mi povedemo računa o tome da su njegove ekonomske snage pale na trećinu i da prema tome od njega ne možemo više tražiti ono što smo tražili, kad je on imao trostruko veći dohodak.

Dalje ta stvarnost zahteva da povedemo računa da se svakome čoveku u narodu buni ljudsko dostojanstvo protivu načina kako sa njima postupaju pojedini državni organi.

U Finansijskom odboru ja sam g. Ministru finansija ukazao na to kako se od nekih građana u Vojvodini naplaćuje poreza. Gospodin Ministar nije razumeo kako se može više naplatiti poreze nego što je razrezano. Evo ja ću kazati kako je to moguće. Ja imam dokumenta o tome da se jednom poreskom obvezniku, koji je imao uverenje da je dužan poreze 85 dinara i slovima osamdeset i pet dinara, uverenje je istavljeno 15 decembra 1935 godine, da se 14 dana kasnije, kada je ono još bilo na snazi odbija od otkupne cene duvana 1.195 dinara na ime dužne poreze. To je sistem, to nije pojedinačni slučaj. Jer samo tako, kad je to sistem, razumljivo je da se više naplaćuje poreze nego što je razrezano, razumljivo je da se tako naplaćuje poreza u čitavim srezovima i pokrajinama za 30 i više % razrezane poreze. I taj odnos državnih organa prema narodu, to je ona druga osnova velikoga nezadovoljstva koje danas previre, i koje danas, kažem jasno i otvoreno, jer smatram za dužnost da to kažem, koja revolucionisne seljačke mase kod nas, koje su po svojoj prirodi inače konzervativne.

I dokle god Kraljevska vlada ne bude revidirala svoj načelni stav u ekonomskoj politici prema zemljoradničkom svetu, koji čine ogromnu većinu ove države, i dokle god ne bude pokazala, da ume i može da urazumi i objasni svojim organima na terenu, koji danas vređaju i izazivaju svakoga čoveka, koji ima osećanje dostojanstva, a to nisu samo žandarmi takvi, to nije samo policija, to su poreski i monopolski organi, i dokle god ne bude umela da ih pouči, da su oni samo u službi narodu, a da nisu i ne treba da budu njegove dahije, dotle mi nećemo moći primiti na znanje odgovore u kojima se kaže: „mi smo 6 meseci doznije, mi smo u vezi sa banovinom učinili što smo mogli.”

Gospodo, ako više ne umete da učinite, ako više ne osećate potrebe narodne, ako ne uvidate da se mnogo više mora da učini i mnogo brže, onda samo jedno učinite, a to je: otstupite sa toga mesta (Pljeskanje na levici).

Potpretsednik dr. Josip Režek: Ima reč g. Anton Videc radi ličnog objašnjenja.

Anton Videc: Gospodo, ja moram da uzimem reč radi ličnog objašnjenja i to zbog toga što me je g. Kosić, bivši sekretar Novosadske trgovačke komore, nazvao marvenjakom. Dosta je žalosno da profesor socijalnih nauka ne zna kako je važna grana za poljoprivredu u zemlji marvenjarstvo. Ja se moga rada ne stidim, a možete pitati u Kikindi i u srežu kako

me narod ceni, samo ne znam kako će ceniti g. Kosića koji je imao 15.000 dinara mesečne plate kao sekretar Trgovačke komore.

Potpretsednik dr. Josip Režek: Ima reč narodni poslanik g. Mihailo Đurović.

Mihailo Đurović: Gospodo narodni poslanici, čast mi je izjaviti, da govorim u ime Jugoslovenskog radikalnog kluba (Povici na levici: Živeo!). Tu časnu dužnost dodelili su mi drugovi iz toga Kluba, a vi ćete, gospodo narodni poslanici, nadam se, uviđajući ili predosećajući značaj i važnost pojave toga Kluba, hteti pokloniti mi pažnju kao njegovom skromnom glasonoši.

Naš poslanički drug g. Đorđe Jevtić podneo je jednu interpelaciju na g. Ministra poljoprivrede, interpelaciju čija vam je sadržina poznata. Pogledajte, gospodo, na formu, pa i na suštinu te interpelacije. Po svojoj formi, ta interpelacija služi na čast njenom podnosiocu. Sa skromnošću, sa mirnoćom, rekao bih čak sa izvesnom smernošću, u svakom slučaju sa ozbiljnošću dostojnom samoga predmeta o kome je reč, bez pretnje i zastrašivanja. g. Đorđe Jevtić interpeliše. U tome smislu, može se reći, g. Jevtić dostojno zastupa stav seljačkog sveta koji ga je poslao ovamo, stav koji taj paćeni svet zauzima, ili je bar uvek zauzimao do sada, u opštenju sa vlastodršcima naše seljačke države. Ne udaraju oni u sva zvona o svojim nevoljama, ne postavljaju neopozive uslove, ne prete oni, oni, u ime prava svojih, mole. Nema u njihovome stavu ničega sličnog sa, na primer, stavom jednoga zbora, tu skoro održanog blizu „Ekselziora” pod pretsedništvom jednoga aktivnog Ministra, zbora, na kome su kućevlasnici, doduše nije ni njima lako pod ovom srećnom upravom, gotovo oglasili rat društvu i svoje pitanje isticali mal'te ne oporičući istovremeno zemljoradničko i sva druga.

Nego, predimo preko toga. Po formi svojoj, velim, interpelacija je u svakom slučaju bila dostojna pažnje odgovornog g. Ministra. A šta u suštini svojoj hoće ta interpelacija. Ona konstatuje da u Srezovima kačerskom i takovskom ovogodišnja žetva nije dala ni 30% i, konstatujući to, pita, moli, da se narodu tih krajeva pomogne, na način za koji bi g. Ministar imao da sebi da truda da ga izmisli, dajući mu semena za setvu.

Eto tako izgleda ova interpelacija u svoj svojoj jednostavnosti i prostoti. G. Jevtić se obraća u ime toga seljačkog sveta državi, on moli odgovornog g. Ministra, gotovo kao što bi sin molio oca, neka mi g. Jevtić oprósti na tome poredenju. A šta na to odgovara njegova ekšelencija otac? Šta je odgovorio, čuli smo, ali šta je uradio? Pa ništa... I slovom ništa. Neka seljaci Kačerskog i Takovskog sreza čekaju iduće leto sa korovom na njivama pa neka spremaju setvu. Ili, Bože moj, pa neka rade kako ih Bog uči. G. Ministar samo što ne reče: pa bili ste tolike godine bez države i niste skapali, pa nećete valjda ni sada. Pitanje mu se postavlja oktobra, on odgovara u februaru, zaboravlja da posle kiše japundže ne treba. A rešenje koje predlaže je upravo apsurd. On jednostavno veli da Ministarstvo poljoprivrede ne vodi računa da za državu nije racionalno da vodi računa o semenu i setvi. Ja ne znam, doduše, šta racionalnost znači u poljoprivrednom rečniku našega Ministra poljoprivrede, ali se ipak usudujem da sumnjam u tačnost g. Ministrova shvatanja. I najžalo-

snije u svemu ovome je baš to, što i ovo pitanje, kao i tolika druga, kao gotovo sva druga u kojima država danas treba da interveniše na polju ekonomsko-privrednog i socijalnog staranja, što i to pitanje dobija odgovor i rešenje u savršeno istom obliku, tipičnom, gotovo tradicionalnom danas, po onome tipu koji su zabušanti za vreme rata u Francuskoj nazvali ž'man vutizam.

Pa naravno, gospodo! Naš radni svet, naš seljački svet napose, ne poznaje više državne razloge kojima se rukovode naši vlastodržci u primeni komplikovanog sistema protekcionizma. On, doduše, počinje da saznaje, zna on, da je naprimer pivarska industrija taksirana kao industrija nacionalne odbrane i da je kao takva, iscrpla sve moguće kredite koje joj državne i poludržavne kreditne ustanove stavljaju u izobilju na raspoloženje. Mi smo, gospodo narodni poslanici, 1926 god. imali prihod sa carina oko 1,700.000.000 dinara; taj prihod se srozao danas na 6 do 700.000.000. A ko je to absorbovao? Pa mahom stavovi povlašćene industrije u svrhu narodne odbrane, a u tu industriju se, spretnošću i dobrom voljom raznih ministara, uvrstila i veštačka svila, pa naliv pera, pa gramofonske ploče, razne gume itd. Nego, cela ta stvar je ponavljana, ponavljana i naglašavana do očajanja, pa se bojim, gospodo, da ne upadam u banalnost ponavljajući je još jednom. U svakom slučaju, kada smo našom „pametnom“ politikom, tim protekcionizmom, uspeali da na stranim pijacama suzbijemo agrarne produkte naše seljačke zemlje, ostaje nam još, da bi bili logični i konzekventni, da njihovu proizvodnju suzbijemo ne pomažući setvu na primer i radeći tako sve u divnom „skladu“ sa željama i slobodnom voljom našega slobodnog naroda. Mi imamo, gospodo narodni poslanici, jednu vladu „velikih obećanja“, „velikih nada“ — tako je bar i jedino time do sada obrazložila svoje postojanje. Na delu ste je videli, a cenite je i po ponašanju g. Ministra poljoprivrede u slučaju ove interpelacije. A za to vreme, gospodo narodni poslanici, neka raste nepoverenje seljačkog sveta prema kaputašima, neka se pravi jaz duhovni i moralni među staležima, neka stalno raste antagonizam između javnog mnjenja i državnih vlasti. Ne mislim ovde na javno mnjenje ispoljeno u našoj „slobodnoj štampi“, već na ono pravo javno mnjenje, koje ide šapatom od doma do doma ove vesele zemlje naše, javno mnjenje koje kaže da „ima nešto trulo u državi Danskoj“.

Gospodine kolega Jevtiću, ako nemate drugog posla, nastavite da opštite sa ovom vladom „velikih nada“, a ako ste izgubili svaku nadu, udite opet na njena vrata. (Pljeskanje na levici).

Potpredsednik dr. Josip Režek: Ima reč narodni poslanik g. Dragiša Stojadinović.

Dragiša Stojadinović: Gospodo narodni poslanici, vi ste ovde čuli stručno izlaganje merodavnih ljudi o semenu, kojim je raspolagao g. Ministar poljoprivrede i koje je očekivao naš seljački narod, ali nije ga dobio. Ja, gospodo, nemam potrebe da govorim o tome semenu. Ja ću govoriti o jednom drugom semenu: o semenu koje je posejao naš Predsednik Kraljevske vlade sa svojom vladom u narodu; o semenu iz koga je nikla bratska mržnja, zloba, pakost, cepanje, govoriću o semenu iz koga ne može da nikne nikakvo dobro za seljački narod, niti će niknuti. Iz toga semena, gospodo poniklo je osam klubova među nama; mi smo se pozavadili ovde kao da nismo

braća, kao da nismo ljudi koji su došli iz iste sredine. Iz toga semena ponikla je i najteža stvar: Umanjenje ugleda državne vlasti. Zna se, gospodo, da je Predsednik Kraljevske vlade došao na upravu naše zemlje posretstvom Glavnog odbora... (Petar Bogavac: To nije reč o interpelaciji!) Ja ne govorim o livadama, gospodine Bogavac. Ja hoću da vam govorim o onome semenu iz koga je nikla jedna banka, Prva građevinska banka u Beogradu, iz koje je niklo i stvoreno mnogo novih livada.

Gospodin Milan Stojadinović, predsednik Kraljevske vlade, došao je na upravu ove zemlje posretstvom Glavnog odbora Radikalne stranke.

Ali, gospodo, nije proteklo pola godine a šef te stranke ogradio se od naopakog rada Kraljevske vlade, specijalno od rada Milana Stojadinovića. Ogradio se, i u svome aktu, koji je uputio svojim saradnicima Korošću i Spahi, ovako kaže: „Za naše najveće unutrašnje teškoće, za problem srpsko-hrvatskih odnosa ništa nije urađeno. I položaj i ugled naše zemlje u inostranstvu trpe mnogo od sadašnjeg režima.“ (Graja na levisi). „G. Stojadinović nije pokušao“... (Nastaju živa objašnjenja između poslanika sa levice i desnice) „G. Stojadinović nije pokušao da u tom pravcu ma šta učini. Postoji ozbiljna sumnja da g. Stojadinović uopšte ne želi povraćaj demokratskog i parlamentarnog režima. (Uzvici na levisi: Aha! aha!) On namerava da produži u nedogled ovakav režim, kakav sada vlada. Kada se uzme u obzir i drugi političko-administrativni rad g. Stojadinovića i on se može podvrgnuti vrlo razložno i opštirno kritici“ (Ponovna objašnjenja između poslanika većine i opozicije.)

Gospodo, ovo što radi Kraljevska vlada u neposrednoj je vezi sa svakim radom pojedinog ministra i ja ne mogu da ogrešim dušu i da napadam g. Ministra poljoprivrede, što nije mogao da da seme, a zašto ga nije mogao dati ja ću da objasnim ovde.

„Mnogobrojni činovnički premeštaji vrše se bez ikakve državne potrebe. Državni novac troši se bez ikakve štednje i narod je zabrinut zbog ovakvog postupka g. Stojadinovića“ (Žagor i protesti na desnici).

To ja ne govorim, to govori šef Jugoslovenske radikalne zajednice.

„Novac se troši bez odobrenja Narodnog predstavništva. Stotine i hiljade učitelja premeštaju se i gone bez ikakvog razloga i za njihov premeštaj plaća država milione, i to u tako teškim i oskudnim vremenima“.

Gospodo, ti premeštaji u vezi su baš sa autoritetom J. R. Z. i vi imate računa da me slušate pažljivo, jer ćete videti kakva ste vi ekspozitura postali, a to su činjenice, koje ne možete opovrgnuti. (Živo odobravanje na levisi. — Ogorčeni protesti na desnici).

„Ono, kaže g. Aca Stanojević, što je svet naročito očekivao od g. Stojadinovića, da će bar popraviti opšte privredno i finansijsko stanje“... (Protesti kod poslanika Jugoslovenske radikalne zajednice).

Potpredsednik Franjo Markić: Molim za mir. (Dr. Vuk Vujasinović: O tome nije reč! Nemojte o tome da govorite! — Objašnjenja između poslanika većine i opozicije). Molim vas, gospodo, saslušajte govornika.

Dragiša Stojadinović (nastavlja): Gospodo, svaki poslanik, koji me bude sprečavao dolazi u ozbiljnu sumnju da me namerno sprečava, da je ortak ovoga gospodina ovde, (govornik pokazuje na jednu sliku u „Politici“) koji je sada u apsi! Vodite računa o tome i pazite na vaše dostojanstvo!

„Ono što je svet naročito očekivao od g. Stojadinovića, da će bar popraviti opšte privredno i finansijsko stanje, na tome nije ništa učinjeno.”

To kaže g. Aca Stanojević. I, gospodo, na završetku on kaže: „ništa se ozbiljno ne može zabeležiti kao stvaran napredak prema ranijem stanju.” (Žagor na desnici).

To, gospodo, kaže g. Aca Stanojević, ne kažem ja. G. Aca Stanojević je šef vaše stranke. To obeležava svu nesposobnost i svu neiskrenost i svu zlonamernost g. Milana Stojadinovića kao Pretsednika vlade. Treba imati u vidu, gospodo, da je g. Aca Stanojević vrlo blag u svojim rečima, da on bira reči... (Žagor i protesti na desnici)... i da je ipak impresija o radu Kraljevske Vlade vrlo teška. (Ponovno žagor i protesti na desnici).

Gospodo, dopustite, ja imam na raspoloženju čitav sat, i ja ću ovde mirno da stojim, dok mi ne dopustite da govorim.

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodo, govornik ima pravo da govori i u koliko ga budete više ometali u toliko će on duže da govori.

Dragiša Stojadinović (nastavlja): Gospodo, vi ste videli kroz našu štampu, kroz stupce skupo plaćene, deklaraciju i program šta je predsednik Vlade objavio. Vi ste, gospodo, saslušali sa svoga mesta puno reči, puno lepih reči i lepih obećanja, o slobodama, o jednakosti, o privrednim pitanjima, o zakonitosti, o smirivanju duhova i stišavanju strasti. U najvećoj žurbi tražilo se od vas da se predsedniku Kraljevske Vlade da mogućnost da donese nekoliko političkih zakona. I, evo, gospodo, 6 meseci je od kako je Pretsednik Kraljevske Vlade dobio to ovlašćenje i vi vidite da nema ni pomena o tim zakonima i da g. Aca Stanojević ima pravo kad kaže, da on i ne misli da ih daje.

Gospodo, članovi Kraljevske Vlade u mesto da se pozabave privrednim pitanjima zemlje, mesto da rešavaju seljačke dugove, mesto da rešavaju i aktuelna pitanja, kao na primer pitanje ovog semena, razmislili su se po zemlji, kao Holandani litalice, i drže propovedi o osnivanju Radikalne zajednice. Na svakom zboru samo je o tome govor i ni o čemu drugom. I ti članovi Kraljevske Vlade javno demantuju svoga Pretsednika vlade, koji je obećao da donese političke zakone. Jedan od ovde prisutnih Ministara kaže ovako: „Braćo, često puta čujete jednu optužbu protiv Vlade. To je optužba koja se sastoji u tome da nismo još doneli obećane političke zakone, a to su zakon o izboru narodnih poslanika, zakon o štampi i zakon o zboru i dogovoru. Mi, braćo, ne smemo da dajemo utisak Vlade kojoj politički ljudi naređuju kad i u kom momentu treba da rade. Mi smo to obećali i svako naše obećanje ispunićemo kad nademo za shodno. Glavno je da znate da sve što smo obećali, da ćemo mi to i izvršiti. Ali, nismo li mi, braćo, počeli primenjivati i ove zakone tako da politički život može da se razvija? Šta će nam bolji zakon o zboru i dogovoru kada vi vidite da se širom cele naše zemlje zboriše, narod se sastaje, politički ljudi drže govore, tumače političku situaciju, nigde nema nasilja i sprečavanja tih sastanaka. Pa ja više volim jedan zakon reakcionaran, koji se primenjuje liberalno, nego jedan liberalan zakon, koga ljudi primenjuju reakcionarno. Na vladi je da prosuduje opštu političku situaciju zemlje i da prema tome donosi zakone ne samo političke nego i privredne.”

A mi vidimo, gospodo, da niti političke, ni privredne zakone nemamo od ove Vlade, nego samo

osnivanje organizacija Jugoslovenske radikalne zajednice i govore pojedine gospode Ministara.

Da vas potsetim, gospodo, kad je Pretsednik Kraljevske Vlade sa ovoga mesta pred vama braneci svoje zahteve za ovlašćenja kazao ovo:

„Izborni zakon pokazao je svoju vrednost prošlih izbora. Danas je o njemu već formirano mišljenje celog naroda i ono je jednodušno protiv postojećeg izbornog zakona. O tome faktoru Kraljevska Vlada mora da vodi računa u svome budućem radu. Da se dobije putem izbora Narodna skupština, nije međutim dovoljan sam izborni zakon. Sa njime su u najtešnjoj vezi zakon o štampi i o zborovima, dogovorima i udruženjima”.

Zar, gospodo, ove dve izjave, kad se uporede, ne dokazuju žalosno političko stanje u našoj zemlji? Gospodo, čujete dalje kakvu je slobodu darovao Pretsednik Kraljevske vlade ovoj zemlji, i kakav režim stvarno vlada sada u ovoj zemlji. Vi koji znate, vama ne treba da govorim, ali ima sveta koji ne zna, neka on čuje sa ovoga mesta, kada ste štampu ugušili i ne date joj da progovori ni reči o tome.

Gospodo, nikakve zapreke nije bilo od strane našeg Narodnog predstavništva, Narodne skupštine i Senata da se ovi zakoni donesu. Nisu doneti! Zašto, gospodo? Zato, što g. dr. Milan Stojadinović nikada nije ozbiljno mislio da ove zakone donese. (Pljeskanje na levice). — Te zakone, gospodo, može doneti samo ona vlada, koja za sobom nema nikakvu nezgodnu prošlost, da se nje plaši, i samo ona vlada koja iskreno pred sobom gleda u lepšu, slobodoumniju budućnost i kulturni napredak našeg naroda, može dati ove zakone.

Gospodo, neki Novica Popović iz Crne Gore... (Protesti na desnici i glasovi: Nije neki, nego naš drug!)... voleo je često da piše u listu „Smotra”. Taj list izdavao je pok. Mihailo Ranković, potpredsednik Narodne skupštine. (Novica Popović: Ja nisam „neki”, nego sam narodni poslanik Novica Popović). Ima više njih. (Novica Popović: Vi ćete zapamtiti da sam ja Novica Popović! — Pljeskanje kod većine. — Glasovi sa levice: Da li si baš ti taj koga je pomenuo Stojadinović? — Novica Popović: Vi ne znate još, ko je Novica Popović. — Ogorčeni protesti kod većine).

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine poslanice, izvolite nastaviti.

Dragiša Stojadinović (nastavlja): Gospodo, primam primedbu poslanika g. Novice Popovića, i molim da vam objasnim. (Novica Popović: Izvolite u drugoj i lepšoj formi to objasniti! — Graja i međusobna žučna objašnjavanja između poslanika sa levice i desnice.)

Potpredsednik Franjo Markić: Molim gospodu poslanike da se umire. (Novica Popović: Gospodo, ja ćutim i poštujem pravo svakog narodnog poslanika, ali, koji se drzne na moju čast, ja ću je znati braniti! — Graja...)

Dragiša Stojadinović (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, pre no što sam se popeo na ovu govornicu, obratio sam se g. Novici Popoviću i pitao ga: da li je on pisao u „Smotri”. Gospodin Popović mi je kazao: Ja nisam pisao, ali ima drugih Novica u Crnoj Gori, i zato sam ja kazao „neki Novica Popović”. (Pljeskanje na levice. — Graja na desnici. — Novica Popović: Želim da čujem šta sam ja pisao! —

Glasovi sa leve: To nas ne interesuje! — Novica Popović: On je govorio o meni! — Graja).

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodo, molim vas za mir. G. Popoviću, ja mislim da vam je g. govornik dao satisfakciju, jer nije mislio na vas, pošto ste mu vi rekli da ima više Novica Popovića. Radi toga je to kazao. Molim Vas, gospodo, izvolite zauzeti svoja mesta da predemo dalje na rad. (Glasovi sa desnice: Opomenite govornika da govori o interpelaciji!) G. Stojadinoviću molim vas nešto o semenu! (Smeh).

Dragiša Stojadinović (nastavlja): U tom članku „Smotre”, taj g. Novica pominjući jednog poslanika crnogorskog, koga sada nazivaju najvećim savremenim Crnogorcem, kaže ovako: „Kad mu zasmrđi rep na Njegušu, ni svi jadranski vetrovi neće moći smrad da raznesu!”

To je tačno. Kad taj, koji ima za sobom repove, dopusti da se o njemu piše, razumljiva je stvar, da će izaći onako, kako on ne želi.

Vi vidite, gospodo, šta je u Nišu urađeno. Postojala su četiri lista: tri opoziciona i jedan vladin list. Onoga momenta, kad su počeli napadati Dragišu Cvetkovića, sva tri su zabranjena i obustavljena. (Glasovi sa leve: Žalosno!) I za sada samo jedan vladin list izlazi.

Da vam pomenem još jedan slučaj koji će vam potvrditi da od ove Vlade nećete nikad dobiti zakon o štampi. (Glasovi sa desnice: Govorite o interpelaciji!)

Prema tome, gospodo, gospodin Predsednik Vlade, kada je izašao prvobitno pred nas sa zahtevom da mu se dadu ovlašćenja, ne za izmenu tri politička zakona, nego za izmenu svih zakona, on je onda bio iskren. Njemu je trebalo baš ovo ovlašćenje za izmenu svih zakona, ali kada se i Vladina većina oduprla da mu se da tako široko ovlašćenje, onda se je on izmakao i forme radi zaustavio samo na tri politička zakona, koje nije još doneo... (Protesti kod većine i uzvici: To nije predmet interpelacije. — Graja).

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodine govorniče, ovde nije reč o političkim zakonima, nego o deobi semena narodu. Molim Vas da se zadržite na tome.

Dragiša Stojadinović (nastavlja): Pošto me gospodin predsedavajući opominje da se ovo što govorim ne tiče predmeta same interpelacije, dopustite mi da odgovorim i da vas upozorim da je sistem rada današnje Vlade u tesnoj vezi sa svakim privrednim i političkim pitanjem i ne može se govoriti o semenu pšenice a da se ne govori i o drugom semenu koje dolazi od strane današnje Vlade. (Graja i protesti kod većine) Može li Kraljevska vlada, gospodo, da pride rešavanju ekonomskih problema kada je sva angažovana, kada je sva upućena na to da stvori sebi jednu stranku, kojom bi mogla da postigne prestiž i da obezbedi svoj opstanak?

Gospodo, jasno je za svakog pametnog čoveka, da takva Kraljevska vlada ne može raditi ništa drugo, nego da ide od sela do sela, od varoši do varoši, da silom stvara sebi pristalice. Kažete vi iz većine: Nećemo stranku „odozgo”, mi hoćemo „odozdo”, a Ministar policije, Predsednik Vlade i Ministar saobraćaja sačinjavaju Izvršni komitet i Akcioni odbor za obrazovanje stranke. Svi ministri današnje vlade takođe su u Akcionom odboru

stranke, a g. Đorđe Jevtić čeka od takve vlade da mu podeli seme za narod njegovoga sreza! (Graja na desnici).

Skoro ni jedan sreski načelnik, gospodo, nije ostao gde je bio. Premeštaji činovnika i učitelja izgledaju na seobu naroda. Iz ovoga samo vidite kakva je politika Kraljevske vlade, a sada da vidite kako se i žašto postavljaju i premeštaju činovnici i učitelji. (Glasovi iz većine: Je li to govor o semenu! — Graja).

Gospodo, ovo su pisma J. R. Z. organizacije — Kluba vladine većine i Kluba J. R. Z. Ovo je potpisao g. Dragiša Cvetković, i glavni sekretar poslaničkog kluba. Evo šta oni pišu g. Stošoviću, Ministru prosvete pod Pov. Br. 314.

„Gospodine Ministre, po ukazanoj hitnoj političkoj potrebi, a u cilju sprečavanja političke akcije dr. Koste Popovića, narodnog poslanika za Srez somborski, koji pripada opoziciji”... (Graja i protesti na desnici) — Vama koji larmate govoriću posle, a sad ovo treba da čuju oni koji treba to da znaju. — ...koji pripada opoziciji i koji radi i glasa protivu Kraljevske vlade, a u cilju našeg prestiža u tome srezu, Pretsedništvo kluba predlaže i moli: da se u što kraćem roku Petar Bačić i Ilija Đinić, učitelji iz Čonoplje, Srez somborski, telegrafski premeste u Južne krajeve, a na njihova mesta dovedu ljudi iz Južnih krajeva ili predratne Srbije, naročito osvedočene naše pristalice. Molimo Vas, Gospodine Ministre, da ovo smatrate kao najhitnije, jer od toga zavisi i autoritet Kraljevske Vlade, pošto se isti vidno ističu protivu nas i proturaju takve glasove, da su sebe onemogućili ma i za najkraće vreme u tome mestu i srezu uopšte, te da njihovo uklanjanje usledi bez ikakvog zastoja.” (Prigovori sa desnice).

Tako isto G. Dragiša Cvetković piše pisma pod Pov. br. 214 dr. Korošcu i predlaže za hitan razmeštaj i smenu:

- 1) opštinskog beležnika u Čonoplju, Orestija Pavlova;
- 2) podbeležnika Burka, sekretara J. N. S.;
- 3) lekara dr. Milera;
- 4) načelnika Sreza somborskog, Stojadinovića;
- 5) pretstojnika policije u Somboru, Branka Mihajlovića;
- 6) Gradsku upravu u Somboru; i
- 7) žandarmerijsku stanicu u Čonoplju sa istragom.

Pod Pov. br. 312 piše g. Stošoviću, Ministru prosvete, za premeštaj Dragoljuba Markovića, školskog nadzornika.

Pod Pov. br. 53 Banu dunavske banovine za postavljenje Milije Tošića u Vel. Orašju. Evo originala.

G. Steva Janković piše Ministru saobraćaja g. dr. Spahi — ovo je original — i kaže:

„Poštovani gospodine ministre, od našeg člana g. Todora Živkovića, narodnog poslanika za Srez veleški, dobili smo pismo od 3 t. m. ove sadržine:

„Poštovani čika Stevo, preduzeo sam organizovanje stranke J. R. Z. u svome izbornom Srezu veleškom. U ovom radu nailazim na smetnje trojice, koji još od izbora ne prestaju da me smetaju, zauzimajući opozicioni stav, ma da bi po svome položaju u državnoj službi trebali da gledaju samo svoju dužnost. Ta trojica jesu Sreten Mitić, čin. pripravnik, vršilac dužnosti šefa ložionice, Ilija Bobinković, zvaničnik I kat. IV grupe, Petar Mitrović čin. VII

gr. i šef željezn. magac. stanice. Sva trojica, svaki u svome delokrugu a i u samom Velesu ometaju organizovanje stranke time, što članove njene proganjaju šikaniranjem i za sitnice kažnjavaju, a rade i agituju u korist opozicije. Kako u Velesu pretstoje 20 oktobra opštinski izbori, koji će odlučiti da li će buduća Opštinska uprava biti iz redova članova J. R. Z. ili iz opozicije, i kako ova trojica energično istupaju u korist opozicije, smatram da bi umesno i potrebno bilo ako bi se ovi što pre premeštajem udaljili iz Velesa. Molim Vas prema ovome da hitno podejstvujete kod g. Ministra saobraćaja te da bi naročito zbog prestojećih izbora u Velesu ovu trojicu što je moguće pre premestili iz Velesa."

Dostavljajući Vam prednje, gospodine Ministre, Pretsedništvo kluba ima čast zamoliti Vas da se imenovani železnički službenici u interesu službe što pre uklone iz Velesa, pošto su politički jako eksponirani te svojim radom nanose štete i opštim interesima kao i interesima svoje službe. O rezultatu ove interpelacije molimo za obaveštenje. Primite, gospodine Ministre, i ovom prilikom izraze našeg poštovanja.

Sekretar

Drag. Mihajlović, s. r.

Pretsednik

Stevan Janković, s. r."

Gospodo, sačekajte, tek dolazi ono što je glavno (Žagor. — Jedan glas: A ko vam je to, dao?) Dao mi je Dragiša Cvetković.

Gospodo, u vezi toga rada Akcionog odbora i devize „sa narodom u narod" i onoga poznatog „odozdo" došlo je izbacivanje Glavnog odbora iz „Pariza". Pojavila se jednog dana policija i gospodi iz Glavnog odbora rekla je: „Izvolite vi u narod."

Gospodo, nama je ovde, pre 6 meseci, g. Milan Stojadinović kazao ovako: „Ja sam prošle godine bio u Sjedinjenim američkim državama i između ostaloga studirao sam i pitanje političkih partija".

Nesumnjivo se vidi, gospodo, da je g. Stojadinović dobro ispekao zanat, ali ja ne mogu da verujem da je ovo mogao naučiti u Americi. Ja sam narodni poslanik kao i vi i mene štiti imunitet kao i vas, pa je prirodna stvar da policija bar prema nama poslanicima bude pažljivija i da ne postupa onako kao što postupa sa ostalima koji nemaju imunitet. I kad lopov nešto ukrade i natovari pljačku na svoja kola pa policija pronade, ne sme da dira ništa, nego i lopova i kola i stvari tera u prvu policijsku ispostavu, a ja sam štampao jednu knjigu u Zemunu, platilo sve što se ima platiti, uzeo sve to i utovario u sopstveni automobil, a oko četrdeset agenata skočilo je u moja kola, oteli su mi sve iz automobila koji je bio u pokretu, knjige su izbacili na ulici. Niti sam dobio kakav revers, niti rešenje o tome, već su mi prosto kazali: nemaš prava da se žališ. Ja ovo pominjem kao jednu sitnicu za režim, koji je sada ovde i Kraljevsku Vladu koja Đorda Jevtića upućuje da očekuje to seme koje on traži, a koje ona obećava.

Da vidite sad, gospodo, šta je g. Milan Stojadinović naučio još u Americi i kakve slobode daje. Gospodo ovo su sve presude Negotinskoga sreskog načelnika. (Pokazuje grupu akata, koje drži u ruci).

Po sadržini te presude bez malo sve su iste i glase: „Presuđuje se što je ustupio svoju zgradu sa balkonom u centru varoši, sa koje su opozicioni govornici držali svoje govore protiv Kraljevske vlade dr. Radivoje Ban, apotekar, sa kaznom zatvora od 30 dana i novčanom kaznom od 5.000 dinara. Dalje se kaže: „što su učestvovali na zboru narodnih posla-

nika Dragiše Stojadinovića, dr. Janka Baričevića, Vasilija Trbića i drugova, Dragutin Popović, zemljoradnik iz Dušanovca, kažnjava se sa 30 dana zatvora i 5.000 dinara u korist državne kase; Milan Mladenović, učitelj u penziji, kažnjava se sa 30 dana zatvora i 5.500 dinara, Nikola Nikolić, narednik u penziji, sa 30 dana zatvora i 5.000 dinara, Jovan Talan, zemljodelac, sa 30 dana zatvora i 5.000 dinara novčane kazne Miloš Petrović, učitelj, sa 30 dana zatvora i 5.000 dinara kazne, Anđel Stojanović, knjižar, sa 30 dana zatvora i 5.000 dinara novčane kazne, Miša Todorović, trgovac, sa 30 dana zatvora i 5.000 dinara novčane kazne, Milan Petković, daktilograf, sa 30 dana zatvora i 5.000 dinara novčane kazne itd. itd.

To, gospodo, što se radi u Krajini, radi se u celoj zemlji. Idite, gospodo, u Valjevo. U jednoj interpelaciji, koja je ovde juče podneta, izneto je da se tamo ljudi prebijaju u zatvoru, da bi se upisali u J.R.Z. (Graja i protesti na desnici). U Slovenačkoj je isti teror. U celoj zemlji isti sistem. I to Vlada naziva slobodom.

Gospodo, da vidite sada kako ste vi, ne znajući postali prosto ekspozitura jedne sumnjive banke na Terazijama br. 14. Vidite, u „Politici" od 5 februara o. g. izašao je ilustrovan članak, u kome se govori o čoveku, koji je zaradio milione dinara posredujući za nalaženje službi. Natpis glasi: „Uhapšen je čovek koji je zaradio više miliona dinara obećavajući dobru službu, premeštaj i unapređenje".

Ovde se vidi, da se služio intervencijama i prevarama. Ti premeštaji, koje je vršio taj čovek doneli su nekome milione a vama sramotu. Ovde su pismeni dokazi o tome. Dopustite, da vam pročitam šta kaže o tome hohštapleru poslaničkog Kluba Jugoslovenske radikalne zajednice, a koji se zove Dragomir Tomić. Evo prvo legitimacije, koju mu je izdala Jugoslovenska radikalna zajednica:

„Gospodinu dr. Mehmedu Spahi, Ministru saobraćaja — Beograd. Pretsedništvu ovoga kluba čast je dostaviti prednju molbu Dragomira Tomića, posrednika iz Beograda, Terazije br. 14 sa molbom da mu se izade u susret, pošto su mu navodi u molbi opravdani, jer su dokazani. Ovo u toliko pre, što je on poznat Pretsedništvu kao ispravan građanin i naš pouzdan prijatelj.

Primite, Gospodine Ministre, izraze moga poštovanja."

Sleđuje potpis g. Dragiše Cvetkovića i sekretara kluba vladine većine.

Ovo je originalno pismo toga g. Tomića. (Pokazuje pismo).

Potpretседnik Franjo Markić: Gospodo, dozvolite mi da kažem da ja razumem da pri svakoj diskusiji o interpelaciji može i treba da se govori politički, ali dozvolite, g. Stojadinoviću, ipak trebalo bi u svome govoru da tretirate i pitanje o kome se radi. Izvolite nastaviti, g. Stojadinoviću.

Dragiša Stojadinović (nastavlja): Dopustite mi da govorim baš o tome semenu što se seje i što se ne zna šta će iz njega da nikne. Gospodin Tomić piše ovako vašem generalnom sekretaru:

„Dragi sekretare,

Šaljem ti dve hiljade dinara. Sad sam ih dobio od Filipića. Molim te daj mu jedno pismo za direktora ove sadržine:

„Poštovani gospodine direktore,

Rešenjem G. D.Br. 104805/30 — Gen. Dir. premešten je iz Batajnice Franja Filipić, činovnik X sred. stov. materijala dir. Subotica. Predsedništvu je čast umoliti Vas, da Filipića, zbog upisa dece u školu, izvolite što pre poslati na novo mesto opredeljenja jer se on ovome premeštaju nadao pa decu još nije upisao u školu.”

Tvoj Tomić”.

Drugo originalno pismo toga istog hohštaplera Tomića glasi:

„Dragi sekretare,

Lepo te molim da ovu stvar sprovedeš sa što većim efektom, jer je to taj o kome sam ti pričao da mi je velike štete naneo. Dobro bi bilo da sa jednim popratnim pismom ovo ode hitno Ministru saobraćaja i da to potpiše p. predsednik. Ti već znaš kako treba. Velika hvala unapred.

14-X-1935 god.

Tomić”

Gospodo, kao što vidite vi ste postali najprostija ekspozitura ove ličnosti i sa vašim imenom sve je u vezi što je god on radio i radi čega je uhapšen, o čemu ću vam govoriti. Stoga dopustite da vam kažem, da ja žalim što se vi nalazite u ovakvom društvu. Žalosno je da se ta vaša najdržavotvornija stranka pretvorila u takvu ekspozituru i da se takvim stvarima bavi. Šta će državni službenici da kažu posle svega ovoga, i šta će oni da pomisle sada, kada su morali da se sa jednoga kraja zemlje sele u drugi i kada znaju zašto su premeštani, i to će te čuti odmah sada.

Pred Božićne praznike vi ste pročitali poslanicu Predsednika Vlade dr. Milana Stojadinovića, u kojoj

kaže: „Primam bačenu rukavicu i teško svakome ko mi na put stane, i neka se pitaju kako su se proveli oni koji mi na put stanu”.

Kao što vidite vrlo miroljubiva poslanica, tako da se miroljubivija ne da ni zamisliti. Ali što dolikuje crvenokožcima u Americi to ne dolikuje kulturnim ljudima, da takvim sretstvima u politici opštimo i da predsednik Vlade na taj način takve poruke šalje nama iz opozicije.

Ja se, gospodo, ne čudim protestima predgovornika po podnetim interpelacijama, ne čudim se ni Predsedniku Vlade, pa ni njegovim resornim Ministrima, ali se čudim, gospodo, i ne mogu se načuditi ko od vas ovome čoveku dade poverenje a koje ga i dalje drži... (Burni protesti kod većine. — Članovi Kraljevske Vlade napuštaju dvoranu. — Žučna i ogorčena objašnjavanja između poslanika levice i većine).

Potpredsednik Franjo Markić: Gospodo narodni poslanici, ja poslednje reči g. Stojadinovića nisam čuo sa ovoga mesta radi toga što sam baš u tome momentu razgovarao sa jednim gospodinom poslanikom. Da sam ih čuo, ja bih ga svakako opomenuo i ne bih mu dozvolio da govori ako je govorio kako ne dolikuje.

O ovoj stvari kazaću svoje mišljenje kad budem pročitao stenografske beleške. (Graja, burna i žučna objašnjavanja između poslanika sa levice i desnice.)

Gospodo narodni poslanici, pošto je suviše velika uzrujanost i uzbuđenost, to ovu sednicu zatvaram, a iduću, na osnovu § 106 Poslovnika, zakazujem za sutra u 10 časova sa produženjem današnjeg dnevnog reda.

Sednica je zaključena u 14.20 časova.

